

EHYT *teema*

13 ERIARVOISUUS

Juha Mikkonen:
Terveyttä harvoille
vai kaikille? s. 10

Yhteinen
keittiö vähentää
yksinäisyyttä
s. 18

Jukka Orma:

ERUARVOISUUS
ON TUTTU TUNNE s. 16

Yhteinen keittiö Turussa s. 18

Kuva: Maria Grönroos

Kuva: Aki Lintumäki

Voiko Islannin malli onnistua Suomessa? s. 27

Kuva: Laura Vesa

Vuoropuhelu s. 32

SISÄLTÖ

- 6 Sosiaalinen eriarvoisuus muuttaa muotoaan
- 10 Terveyttä harvoille vai kaikille?
- 13 Eriarvoistuminen talttuu tukemalla kansalaisten osallisuutta ja omatoimisuutta
- 16 Eriarvoisuuden tunne on tiukassa
- 18 Puuron äärellä irtoavat kielen kannat
- 23 Vaikuttaja / Maryan Abdulkarim
- 24 Kohti uudenlaisia palveluja
- 26 Rahapelihaitat kuriin
- 27 Vanhat reseptit uusilla lisukkeilla
- 30 Gallup
- 31 Myytit
- 32 Tukea tarvitseva ei saa eksyä sote-viidaksoon
- 35 Kolumni / Alekski Neuvonen

EHYT Teema – Eriarvoisuus 2018

EHYT Teema on EHYT ry:n julkaisu, joka palvelee teemakohtaisin painotuksin erilaisten ammattilaisten, yhteisöjen, jäsenjärjestöjen ja eri-ikäisten suomalaisten tiedon tarvetta.

JULKAISIJA Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry, Elimäenkatu 27, 00510 Helsinki, www.ehyt.fi PÄÄTOIMITTAJA Päivi Tiittanen
TOIMITUSPÄÄLLIKKÖ Reetta Paavilainen, puh. 050 309 0932, reetta.paavilainen@ehyt.fi TOIMITUSKUNTA Reetta Paavilainen ja Jiri Sironen. TOIMITUS JA TAITTO Legendium Oy TOIMITUSPÄÄLLIKKÖ Marjo Tiirikka, marjo.tiirikka@legendium.fi KANSIKUVA Jari Härkönen TILAUS- JA OSOITTEENMUUTOKSET ehyt@ehyt.fi, puh. 050 570 6981 PAINO Libris Oy, Helsinki ISSN 2324-0296

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry toimii koko maassa ja koko väestön parissa terveiden elämäntapojen edistämiseksi. Työ ulottuu lapsista ja nuorista työ- ja eläkeikäisiin. Alkoholiin, tupakkaan ja huumeisiin liittyvän ehkäisevän työn ohella EHYT ry ehkäisee pelaamisesta syntyviä haittoja.

Eriarvoisuuden vähentämisestä hyötyvät kaikki

Eriarvoisuus on yksi tämän vuosikymmenen polttavimpia yhteiskunnallisia ongelmia.

Occupy Wall Street -liike nosti esille vallan epäsuhdan, joka vallitsee väestön rikkaimman prosentin ja muiden (99 prosentin) välillä. Teollistuneiden maiden yhteistyöjärjestö OECD pitää eriarvoisuutta talouskasvun keskeisenä jarruna. Eriarvoisuuden vähentäminen on myös yksi YK:n kestävän kehityksen tavoitteista (Agenda 2030).

Suomessa teema on ollut esillä pääministerin nimittämän eriarvoisuustyöryhmän myötä. Työryhmän ehdotukset olisivat toteutuessaan pieniä askelia oikeaan suuntaan. Ehdotuksia satoi kustannusneutraaliuden vaade, kun taas verotuksen mukaan ottaminen olisi antanut pohdinnalle todellisia pelimerkkejä. Megaluokan eriarvoisuuskysymys, sosiaali- ja terveystalouden uudistus, ei juurikaan ollut käsittelyssä. Eikä vastikään päätetty alkoholilain uudistus.

Suomi on lukuisilla mittareilla maailman onnistuneimpia ja onnellisimpia maita.

Suuri ongelmamme on väestöryhmien väliset hyvinvointi- ja terveyserot. Sydän- ja verisuonitautien sosiaalinen eriytyminen on Länsi-Euroopan suurinta, tupakoinnin toiseksi suurinta ja alkoholikuolemien kolmanneksi suurinta. Rikkaimpaan ja köyhimpään kymmenykseen kuuluvien ihmisten elinajan odotteen ero on miehillä yli 10 vuotta ja naisilla yli 5 vuotta. Alkoholin ja tupakan on arvioitu aiheuttavan noin puolet terveyseroista.

Nykyiseen tasa-arvoomme ovat vaikuttaneet keskeisesti 1960-luvun sosiaalipolitiikka, peruskoulu-uudistus ja kansanterveyslaki. Onko tämän hetken uudistuksista eriarvoisuuden vähentäjiksi?

Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin on ehdottanut köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseen tähtäävän strategian ja toimintaohjelman laatimista. Panostusta kaivattaisiin muun muassa perusturvan parantamiseen, sosiaaliseen asuntotuotantoon, pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseen ja maahanmuuttajien täysivaltaiseen mukaan ottamiseen.

Eriarvoisuus aiheuttaa yhteisöjen ja yhteiskuntien kahtiajakautumista, inhimillisten ja taloudellisten resurssien haaskausta ja demokratian heikentymistä. Päinvastainen kehitys hyödyttää meistä jokaista.

*Jiri Sironen
puheenjohtaja
Suomen köyhyyden ja
syrjäytymisen vastainen
verkosto EAPN-Fin*

NUORILLE TUKEA kannabiksen käytön lopettamiseen

EHYT ry ja YAD ry kehittävät mallia, jonka avulla tuetaan nuoria kannabiksen käytön lopettamisessa tai vähentämisessä. Oma-apumallin avulla nuoret pystyvät entistä paremmin kiinnittymään opiskeluihin ja työelämään.

Hankkeessa kehitetään myös malli ammattilaisille, jonka avulla on entistä helpompi kohdata nuori käyttäjä. Ammattilaisia kou-

lutetaan mallin käyttämiseen esimerkiksi perus- ja opiskelijaterveydenhuollossa.

Hankkeessa halutaan myös vähentää kannabikseen liittyvää stigmaa. Kannabis-interventio nuorille kannabiksen käyttäjille -hanke toimii vuosina 2018–2020 ja sen rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto (ESR). ■

Lisätietoja:
www.ehyt.fi/kannabishanke

Kannabishankkeessa työskentelevät EHYTin Tuija Auvinen (vas. takana), Kim Kannussaari ja Karin Rantala. YADista mukana ovat Pasi Vastamäki, Riikka Pulkkinen ja Maria Hatvala.

Järjestöt kannattavat perusturvan korottamista

Valtioneuvostossa on valmisteilla työllisyyttä ja toimeliaisuutta parantava ja eriarvoisuutta vähentävä perusturvan kokonaisuudistus.

Perusturvan korottaminen on myös yksi SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry:n kärkitavoitteista. Perusturvan ja vähimmäisetuuksien korottamisen puolesta kampanjoi myös Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin. ■

Lisätietoja:
www.vnk.fi/toimi,
www.soste.fi, www.eapn.fi

Selvitys päihde- palveluihin pääsystä

Päihdeasiamies on tilannut selvityksen asiakkaan palveluihin pääsystä ja oikeusturvan toteutumisesta päihdepalveluissa. Selvityksen tekee Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitoksella työskentelevä **Heidi Poikonen** (HTM, sosionomi AMK). Se julkaistaan toukuussa 2018. ■

Lisätietoja:
paihdeasiamies.fi
tai ehyt.fi

Nuoret yhä useammin taloudellisesti huono-osaisia

Vuoden 2017 Nuorisobarometriin osallistuneista nuorista 94 prosenttia uskoo koulutuksen parantavan olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia. Vastanneista 17 prosenttia kuitenkin kertoo karsineensa opiskeluvaihtoehtojaan rahanpuutteen vuoksi. Taloudelliset syyt ovat vaikeuttaneet erityisesti ilman tutkintoa tai opiskelupaikkaa olevien nuorten kouluttautumista: heistä lähes puolet on joutunut karsimaan opintojaan tai luopumaan niistä rahanpuutteen takia.

Usein taloudellinen eriarvoisuus seuraa myös vapaa-ajalle. Vastaajista 40 prosenttia on jättänyt

harrastuksen aloittamatta ja kolmannes on joutunut lopettamaan harrastuksen rahan puutteen vuoksi. Neljännes vastaajista oli jättänyt tapaamatta ystäviään rahanpuutteen vuoksi. Nämä tunnusluvut ovat kasvaneet voimakkaasti vuodesta 2015.

Eriarvoisuus näkyy myös siinä, että vanhempien koulutustaso vaikuttaa niin nuorten kouluihittyvyyteen, ylempien tutkintojen saavuttamiseen kuin sosiaaliseen luottamukseen.

Nuorisobarometri mittaa suomalaisten 15–29-vuotiaiden nuorten arvoja ja asenteita. ■

Lähde: Nuorisobarometri 2017

Hyvinvointia toisen asteen oppilaitoksiin

Päihdeiden käyttö on edelleen hyvin yleistä ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelijoille. Ryhmitämällä nuoria ja keskustelemalla päihdeistä heidän kanssaan voidaan edistää nuorten hyvinvointia.

EHYT ry:n Ryhmäilmiökoulutus tarjoaa oppilaitosten henkilökunnalle toimivia keinoja ryhmien rakentamiseen. Oppilaille tarkoitettulla Päihdeilmiö-opittunnilla keskustellaan päihdeistä monesta eri näkökulmasta.

Vuoden 2018 koulutukset ovat ammatillisille oppilaitoksille maksuttomia, tämän mahdollistaa STM:n Edistetään terveyttä ja hyvinvointia sekä vähennetään eriarvoisuutta -kärkihanke.

Koulutuksia voi tilata toisen asteen oppilaitoksiin osoitteesta koulutukset@ehyt.fi. ■

Lisätietoja:
www.ehyt.fi/toinen-aste

EHYT jälleen mukana SuomiAreenassa

SuomiAreenassa Porissa toteutetaan tänä kesänä Asumisen tunti <3 -keskustelutarja. Jokaisena tapahtumapäivänä on tunnin mittainen asumisaiheinen keskustelu, joka näkyy samanaikaisesti myös Porin asuntomessuilla.

EHYT ry on mukana paneelikeskustelussa tiistaina 17. heinäkuuta. Aiheena on Vetovoimaa vai työntövoimaa – missä suomalaiset asuvat vuonna 2040? Tilaisuudessa pohditaan muun muassa sitä, valitseeko suomalainen

asuinpaikkansa kaupunkikulttuurin vuoksi. Elävätkö suomalaiset kaupungit täydellisessä 24/7-rytmisessä? Entä ovatko myös marginaaliryhmät tulevaisuudessa mukana kaupungin osien suunnittelussa?

EHYT järjestää keskustelun yhdessä Kiinteistömaailman, Demos Helsingin ja Omakotitaloliiton kanssa.

SuomiAreena on 16.–20. heinäkuuta 2018. Tämän vuoden teemat ovat turvallisuus, vastuullisuus ja suvaitsevaisuus. ■

Vetovoimaa vai työntövoimaa -tilaisuus järjestetään SuomiAreenassa 17.7. klo 14.30–15.30, paikkana Purje.

BLOGISTA POIMITTUA

Alkoholilain vaikutuksia liian aikaista arvioida

Viihdelehdet kirjoittavat ja somessa kannatetaan: alkoholilain muutoksella ei ollutkaan vaikutusta kulutukseen tai haittoihin. Vielä on liian aikaista päätellä, onko näin käynyt.

Ennakkoon kaupan alan toimijat arvioivat Alkosta ruokakauppoihin siirtyvien juomien hintojen laskevan 40 prosenttia. Hintakilpailua ei ole juurikaan ollut, vielä. Moni markkinatoimija on arvellut, että kauppojen valikoima ja hinnat hakevat uomiaan ainakin kevään ja kesän ajan.

Hallituksen esityksessä arvioidaan, että lain vaikutuksia voidaan arvioida vasta kolmen vuoden kuluttua lain voimaantulosta.

Lakimuutoksen vaikutuksia ei ole helppo erottaa muiden samanaikaisesti muuttuvien tekijöiden vaikutuksista. Lain vaikutus kokonaiskulutukseen ei ole välttämättä sama kuin kokonaiskulutuksen muutos. Arviota ei pystytä tekemään ilman huolellista tieteellistä analyysiä.

THL arvioi lakimuutoksen nostavan kokonaiskulutusta neljä prosenttia, kun samaan aikaan päätettiin alkoholiveron korotuksista. Jos näin kävisi, se ei silti välttämättä nostaisi kulutusta vuotta 2017 korkeammaksi – jos muut tekijät vähentävät kulutusta.

Lue koko blogi:
<https://blogi.thl.fi/>

Pia Mäkelä
Tutkimusprofessori, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

EHYTin toimintaa voi tukea lahjoituksin

Lahjoitustili Nordea FI74 1555 3000 1145 39

Lahjoitukset käytetään ensisijaisesti elokolo-kohtaamispaikkojen toimintaan sekä lasten ja nuorten parissa tehtävään työhön.

SOSIAALINEN ERIARVOISUUS

muuttaa muotoaan

Länsimainen poliittinen idea perustuu paljolti siihen, että ainoastaan kyvyt ja motivaatio ratkaisevat ihmisen pärjäämisen elämässä ja aseman yhteiskunnassa. Näin ei kuitenkaan koskaan todellisuudessa tapahdu.

- Periytyminen sukupolvelta toiselle on edelleen perustavanlaatuisen syy sosiaaliselle eriarvoisuudelle. Vanhemmat ja heidän sukupolvensa vaikuttavat keskeisesti siihen, kuinka eriarvoisia lapsista tulee, taustoittaa Turun yliopiston sosiologian professori **Jani Erola**.

Muun muassa sosiaalista eriarvoisuutta ja sen periytyvyyttä sekä perheenmuodostusta ja hyvinvointivaltioasenteita tutkinut Erola kuuluu alansa kärkinimiin. Parhaillaan hän johtaa Euroopan tutkimusneuvoston ERC:n rahoittamaa Intergenerational Cumulative Disadvantage and Resource Compensation (INDIRECT) -nimistä tutkimushanketta.

Koulutus, luokka ja tuloerot ratkaisevat

Sosiaalisessa kanssakäymisessään ihmiset automaattisesti ja jatkuvasti järjestelivät itseään ja muita ryhmiin. Syntyy hierarkioita, joista toiset ovat relevantteja ja reiluja – toiset eivät. Yhteiskunnan arvot ja asenteet vaikuttavat keskeisesti käsitykseen näistä hierarkioista ja

Ihmisille on luontaista yrittää erottautua toisistaan. Yhteiskunnan kannalta tämä ei aina ole hyvä asia. Erityisesti sosiaalinen eriarvoisuus edellyttää keskustelua sen syistä ja seurauksista.

Vesa VILLE Mattila Kuvitus Henna RYNNÄNEN

niiden luomasta sosiaalisesta eriarvoisuudesta.

- Historiasta löytyy paljon muutoksia sen suhteen, mitä pidetään hyväksyttävänä ja mitä ei. Parisataa vuotta sitten oli täysin tavallista, että pelkästään perhetausta määrää lapsen tulevan yhteiskunnallisen aseman.

- Tänä päivänä pidämme koulutusta, luokkaa ja tuloeroja sosiaalisen eriarvoisuuden keskeisinä tekijöinä. Ne liittyvät edelleen esimerkiksi etnisten ryhmien tai sukupuolten väliseen eriarvoisuuteen.

Erola muistuttaa, että myös käsitykset koulutuksen, luokan ja tuloerojen merkityksestä ja suhteista vaihtelevat.

Suomessa oli taannoin vahva luokkayhteiskunta, jossa kaikki

yhteiskunnallisesti merkittävät erot liittyivät ammattiin tai yhteiskunnalliseen järjestykseen perustuvaan asemaan. Muutama vuosikymmen sitten maassamme korostettiin tuloerojen merkitystä.

Nyt ja jatkossa pohditaan paljon koulutuksen merkitystä eriarvoisuuden jakautumisessa.

Hyväosaisin joukko karkaamassa muilta

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion perusideana on ollut parantaa äärimmäisessä köyhyydessä eläneen työväenluokan asemaa ja toimeentuloa. Tulonjaon tasaaminen Suomessakin onnistui hyvin. Silti samaan aikaan on vaalittu ajatusta, jonka mukaan kyvyistä, motivaatiosta ja jopa onnesta pitää yhteiskunnassa pystyä palkitsemaan.

– Kehityksen seurauksena yhteiskunnan hyväosaisin joukko on hyväosaaisuudessaan päässyt muilta karkuun niin tulojen kuin muidenkin hyvinvoinnin ulottuvuuksien suhteen. Nyt käymme keskustelua tästä tilanteesta. Erityisesti meidän pitäisi pohtia eriarvoisuuden merkitystä ja vaikutusta, Erola toteaa.

– Onko ok, että meille on muodostunut yhteiskunnallinen eliitti? Missä vaiheessa ja miten tilanteeseen pitäisi puuttua?

Sosiologiien synkimmän skenaarion mukaan pieni parhaiten voivien joukko jatkaa karkumatkansa. Lopulta ero eliittiin kasvaa niin suureksi, etteivät keskiluokan lapset enää pysty siirtymään sinne. Keskiluokka alkaa suojella omia etujaan ja lapsiaan putoamasta

Hyväosaisin joukko on hyväosaaisuudessaan päässyt muilta karkuun.

sosiaalisessa asemassa alaspäin, mikä puolestaan estää heikoimmista asemista ponnistavia pääsemästä keskiluokkaan.

Siis kun keskiluokka kokee asemansa uhatuksi, se haluaa vähentää yhteiskunnan sosiaalista liikkuvuutta. Silloin siirrymme jälleen luokkayhteiskuntaan, jossa ihmisen tausta määrää hänen loppuelämänsä sosiaalisen aseman.

Periytymistä tietoisesti ja huomaamatta

Eriarvoisuus voi periytyä biologisesti vaikkapa pituutena. Pituus puolestaan voi vaikuttaa vaikkapa parinvalintaan ja jopa yhteiskunnalliseen arvostukseen.

Mutta mitä tarkoittaa sosiaalisen aseman periytyminen? ▶

Sosiaalista eriarvoisuutta vähentämällä kavennetaan hyvinvointi- ja terveyseroja

Kun hyvinvointi- ja terveyseroja pyritään kaventamaan, on vaikutettava terveyserojen sosiaalisiin taustatekijöihin ja niissä vallitsevaan eriarvoisuuteen.

- » Vaikutetaan sosiaaliseen eriarvoisuuteen, esimerkiksi koulutukseen, tulonjakoon, työllisyysmahdollisuuksiin, verotukseen
- » Turvataan terveelliset elinolot (asuminen, työolot, ympäristö) kaikille
- » Vähennetään haitallisille aineille altistumista (työaltisteet, ympäristöaltisteet, elintavat mm. alkoholi, tupakka, ravinto)
- » Vähennetään haavoittuvuutta (sosiaaliset verkostot, erityinen tuki haavoittuvassa asemassa oleville)
- » Estetään eriarvoisia seurauksia (esim. palvelujen saatavuus ja laatu yhdenvertaiseksi)

Lähde: THL

- - Asiassa on kaksi puolta - niin vanhempien kuin lasten tahtoon liittyvää periytymistä. Toisaalta vanhemmat investoivat lapsiinsa, toisaalta lapset haluavat hyötyä vanhemmistaan, Erola huomauttaa.

Tahdon lisäksi vanhemmat tiedostamattaan ja huomaamattaan määräävät monesta asiasta lastensa elämässä. Lapsiin vaikuttavat muun muassa perhetausta,

sosiaaliset verkostot, kasvuympäristö sekä vanhempien elämässään arvostamat ja tavoittelemat asiat.

Laman lapset näkyvät tilastoissa

Erolan mukaan sekä sosiaalisen eriarvoisuuden periytyminen että koettu sosiaalinen eriarvoisuus vähentyivät Suomessa selvästi sotien jälkeen 1990-luvun alkuun asti.

- Suurten erojen poistuttua pienet vivahteet kuitenkin tulivat entistä näkyvämmiksi.

Esimerkkinä Erola mainitsee 1990-luvun alussa vallinneen laman vaikutuksen.

Laman aikana työmarkkinoille tulleiden luokka-asema periytyi vahvemmin kuin heitä nuoremilla tai vanhemmilla. Kun työpaikkoja oli niukasti tarjolla, vanhempien sosiaalisten suhteiden merkitys nuorten aikuisten luokka-aseman määräytymiselle korostui. Ja jos miehet eivät olisi panostaneet koulutukseensa, lamasukupolven luokka-aseman periytyvyys olisi ilmennyt vieläkin voimakkaammin.

- Laman aikana työttömyys ja erityisesti pitkäaikaistyöttömyys kasvoi korkealle tasolle ja on pysynyt siellä sen jälkeen. Laman jälkeen myös tuloerot lähtivät pysyvästi nousuun. Molemmat seikat näyttävät vaikuttavan seuraavaan sukupolveen, Erola mainitsee.

- Tutkimustulosten ja vertailujen mukaan lapsuuden aikana koettu vanhemman työttömyys kaksinkertaistaa lapsen todennäköisyyden päätyä sosiaaliturvan asiakkaaksi. Mikäli vanhemmat ovat saaneet työttömyytensä aikana sosiaaliturvatukea, todennäköisyys nousee nelinkertaiseksi. ■

Alueellinen eriytyminen Suomessa

Suurimmalla osalla suomalaisista elintaso, elämänlaatu ja elämäntavat ovat tasaisesti parantuneet 1970-luvun puolivälin jälkeen. 2010-luvulla Suomi on ollut yksi maailman menestyneimmistä yhteiskunnista.

Osa suomalaisista ei ole päässyt yhtä hyvin mukaan tähän myönteiseen kehitykseen. Tästä on osoituksena muun muassa alueellinen eriytyminen.

Sosiaalisen osallisuuden koordinaatiohanke Sokran mukaan Pohjois- ja Itä-Suomi ovat syventyneen sosiaalisen ja taloudellisen huono-osaisuuden aluetta, kun taas Länsi-Suomessa huono-osaisuus on vähäistä kaikilla ulottuvuuksilla tarkasteltuna. Etelä-Suomen huono-osaisuutta lisäävät pääkaupunkiseudun asunnottomuus ja köyhyys sekä Kymenlaakson moninainen inhimillinen huono-osaisuus. Erot huono-osaisuudessa ovat varsin pysyviä ajassa niin maakunta- kuin kuntatasollakin.

Eriarvoisuudella tarkoitetaan erilaisten resurssien, kuten tulojen, vaurauden, koulutuksen ja vallan epätasa-arvoista jakautumista. Eriarvoisuutta voidaan mitata muun muassa tulo-, varallisuus-, hyvinvointi- ja terveyseroilla.

Lähteet: Sokran tutkimusviesti 1/2017 ja Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti 2018)

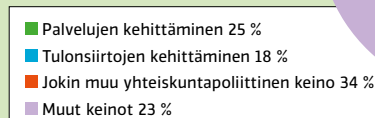
Eriarvoisuuden lisääntyminen

Lähes yhdeksän kymmenestä (88 %) arvioi eriarvoisuuden lisääntyneen koko maassa viimeisen 10 vuoden aikana.

88 %

Paras tapa vähentää eriarvoisuutta

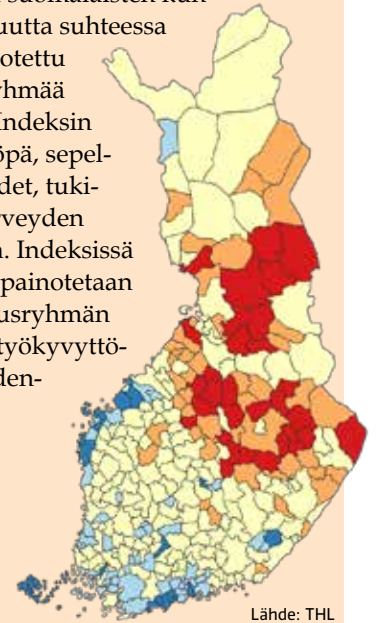
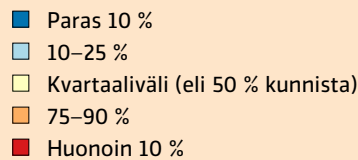
Neljäsosa (25 %) nimeää palvelujen kehittämisen, vajaa viidesosa (18 %) tulonsiirtojen kehittämisen ja noin kolmasosa (34 %) jonkin muun yhteiskuntapolitiikan keinoon.

Lähde: Sosiaalibarometri 2017. Tutkimukseen osallistui sosiaali- ja terveysjohtajia, sosiaalityöntekijöitä, Kelan henkilökuntaa sekä TE- johtoa.

Suomalaisten sairastavuus 2017

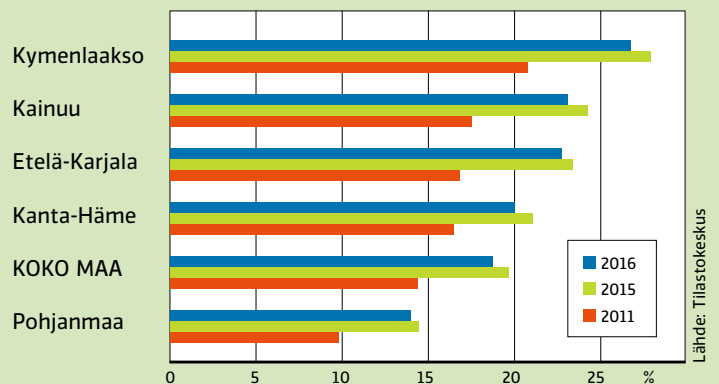
THL:n sairastavuusindeksi kuvaa suomalaisten kuntien ja alueiden väestön sairastavuutta suhteessa koko maan tasoon. Indeksissä on otettu huomioon seitsemän eri sairausryhmää ja neljä eri painotusnäkökulmaa. Indeksissä sisältyvät sairausryhmät ovat syöpä, sepelvaltimotauti, aivoverisuonisairaudet, tuki- ja liikuntaelinsairaudet, mielenterveyden ongelmat, tapaturmat ja dementia. Indeksissä kunkin sairausryhmän yleisyyttä painotetaan sen perusteella, mikä on ko. sairausryhmän merkitys väestön kuolleisuuden, työkyvyttömyyden, elämänlaadun ja terveydenhuollon kustannusten kannalta.

Lähde: THL

Osa nuorista syrjäytymisvaarassa

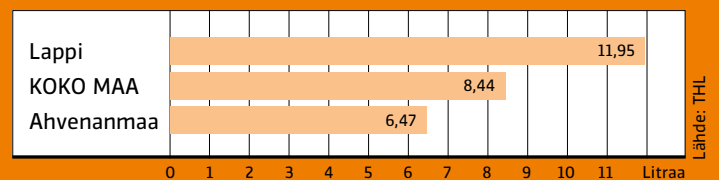
Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien 18–24-vuotiaiden osuus vastaavan ikäisestä väestöstä maakunnan ja vuoden mukaan, %. Kaikkien maakuntien tiedot: www.terveytemme.fi

Lähde: Tilastokeskus

Alkoholin myynti

Alkoholijuomien tilastoitu myynti maakunnissa 100-prosenttisena alkoholina 15 vuotta täyttäneestä asukasta kohti 2016. Alkoholi aiheuttaa yhä merkittävän osan ennenaikaisista kuolemista Suomessa. Koko tilasto: Alkoholijuomien kulutus 2016, thl.fi

Lähde: THL

Omien arvojen mukainen työ motivoi EHYT:n uutta toiminnanjohtajaa Juhani Mikkosta.

Terveiden luulisi muodostavan yhteiskunnassa itsestään selvästi jaetun tavoitteen, johon kaikkien on helppo yhtyä. Tilastojen perusteella tavoite kansalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä ohjaa kuitenkin huonosti poliitikkojen ja virkamiesten toimintaa, markkinoista puhumattakaan.

Tuoreimmat tiedot eliniän odotteesta Suomessa kertovat, että suuri- ja pienituloisimman kymmenyksen välinen ero on naisilla 5,6 vuotta ja miehillä 10,6 vuotta.

– Tuloihin perustuva ero on Suomessa niin räikeä, että se on epäoikeudenmukainen ja merkittävin osin vältettävissä, sanoo EHYT:n toiminnanjohtaja **Juhani Mikkonen**.

OECD:n mukaan Suomen terveydenhoitojärjestelmä on eriarvoisempi kuin useimmissa muissa Länsi-Euroopan maissa. Mikkonen sanoo väitteen pitävän paikkansa, jos mittariksi otetaan eri sosioekonomisessa asemassa olevien pääsy peruspalveluihin.

Huonoiten hoitoon pääsevät Suomessa ne, joilla on yleensä eniten terveyteen liittyviä tarpeita eli julkisen järjestelmän varassa olevat

työttömät, eläkeläiset ja 50 prosenttia lapsista. Työterveyshuollossa tai yksityisellä terveysvakuutuksella hoitoa saa nopeasti, yleensä saman päivän aikana vaivasta riippumatta.

Mikkosen mukaan terveyden eriarvoisuuteen liittyviä ongelmia ei voida ratkaista yksinomaan lisäämällä terveydenhuollon resursseja tai muuttamalla palvelujen organisoitua, kuten sote-uudistuksessa nyt kuvitellaan.

Hänen mielestään ihmisen terveyttä pitää katsoa osana elinoloja ja -ympäristöä, kuten asuin- ja työoloja, tulonjakoa, koulutusjärjestelmää sekä sosiaalisia verkostoja.

TERVEYTTÄ HARVOILLE VAI KAIKILLE?

– Yksilöiden terveyttä edistetään parhaiten huolehtimalla koko väestön terveydestä. Siinä ennaltaehkäisevällä työllä on tärkeä rooli, sanoo EHYT ry:n toiminnanjohtaja Juha Mikkonen.

Pirjo Kupila Kuvat Jaakko Lukumaa

Väitöskirja käsittelee poikkisektoriaalista terveyden edistämistä. Maailman terveysjärjestö WHO:n Euroopan alueella, johon kuuluu 53 valtiota. Mikkonen tutki WHO:n asiantuntijoita haastatteleamalla ja asiakirjoja analysoimalla sitä, mikä estää hallintorajat ylittävän yhteistyön toteutumista käytännössä.

Hänen mukaansa poikkisektoriaalisella toiminnalla on vahva tilaus silloin, kun terveys nähdään suurelta osin ihmisen ulkopuolelta määräytyvänä asiana.

– Kapeassa terveystieteessä, jossa terveys on sitä, miten syö ja liikkuu, poikkisektoriaalisuus ei kuulu ajattelutapaan.

Suomesta Mikkonen ottaa esimerkiksi terveys- ja hyvinvointivaikutusten arvioinnin, jota on yritetty tuoda vahvemmin yhteiselle agendalle, mutta joka on törmännyt poliittisen tahdon puutteeseen tai siitä ei ole välitetty. Tästä tuore esimerkki on alkoholilain uudistus, jota ei tehty terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Mikkonen kertoo kanadalaisten olevan ylpeitä terveydenhuoltojärjestelmästänsä, jossa julkisen vakuutuksen piirissä olevia terveyspalveluja ei voi ostaa yksityi-

seltä puolelta eli kansalaiset ovat palveluissa samalla viivalla.

– Kanadassa terveydenhuolto käsitetään edelleen sosiaalisena instituutioon, joka on osa hyvää yhteiskuntaa ja kollektiivista ihmisistä huolehtimista. Suomessa terveydenhuolto nähdään yhä enemmän byrokraattisena palveluiden järjestämisenä tai markkinoina.

Mikkonen sanoo sote-uudistuksen kutistuneen rakenteisiin ja sisältöjen pudonneen pois, koska sen valmistelua ovat ohjanneet muut kuin terveyspoliittiset intressit.

Järjestöt muutosagentteina

Mikkonen sanoo, että EHYT tekee parhaansa ennaltaehkäisyyn huomioiseksi, olipa sote-ratkaisu mikä tahansa. Hän korostaa kolmannen sektorin merkitystä paitsi ennaltaehkäisyssä myös muutoksen tuojana, joka ei ole kiinni hallinnon ja liike-elämän logiikassa.

– Terveysjärjestöjen tulee kuitenkin toimia laajasti ja katsoa myös taustatekijöitä, jos ne haluavat olla vaikuttavia toimijoita.

EHYTin toiminnassa se tarkoittaa, ettei tuomita yksittäisiä päihitteiden käyttäjiä, vaan pyritään vaikuttamaan päihdeilmioon laajasti ▶

– Väestötasolla nämä sosiaaliset määrittäjät vaikuttavat terveyteen enemmän kuin terveyskäyttäytymisen tai palveluiden saatavuus, hän sanoo.

Siiloutumisen ongelma

Suomessa ei ole monta asiantuntijaa, jotka hallitsisivat terveyspolitiikan kokonaiskuvan yhtä hyvin kuin EHYTin johdossa viime marraskuussa aloittanut Mikkonen.

Hänen 16 vuoden kokemuksensa sosiaali- ja terveyspolitiikasta kotimaasta ja ulkomailta huipentui toukokuun alussa, kun hän väitteli terveyspolitiikan ja hallinnon tohtoriksi Yorkin yliopistossa Kanadassa.

On huolestuttavaa, että alkoholiin liittyviä, vältettävissä olevia haittoja pidetään normaaleina.

- ▶ eri väestöryhmissä ja tiedostamaan yhteiskunnalliset ja yhteisölliset vaikuttimet.

Kestää kuitenkin kauan ennen kuin ennaltaehkäisy hyödyt tulevat näkyviin, eivätkä ne useinkaan hyödytä suoraan maksajaa tai ennaltaehkäisevän työn tekijää.

Mikkosta huolestuttaa se, että olemme alkoholipolitiikassa ikään kuin normalisoineet tietyn haittatason.

- Alkoholiin liittyviä, vältettävissä olevia haittoja, kuten kuolemia, järjestyshäiriöitä ja huostaanottoja, pidetään normaaleina.

Mikkonen myös pelkää, että seuraavien eduskuntavaalien alla vaalikoneissa kysytään ehdokailta ja kansalaisilta ilman mitään kontekstia, että haluatko viinit ruoka-kauppaan.

Hänen mielestään on vaarallista nostaa viinikysymys irrallseen muusta alkoholipolitiikasta avaamatta samalla sitä, mihin viinien vapautus harvaan asutussa ja pitkien välimatkojen maassa johtaa.

- Todennäköisesti lopputulosena olisi väkevien myynti ruoka-kaupoissa, mitä 85 prosenttia suomalaisista vastustaa, hän sanoo. ■

Arvot ohjaavat työtä

Juha Mikkonen, 37, pitää EHYTiä laaja-alaisena ja arvostettuna järjestönä, jossa hän pystyy hyödyntämään monipuolista tutkija- ja kansalaisjärjestökokemustaan ja vaikuttamaan omien arvojensa mukaisesti.

Mikkoselle terveyden edistäminen on arvolähtöistä toimintaa. Arvot myös läpäisevät hänen ajattelunsa niin, että ulkopuolisenkin on ne helppo tunnistaa.

Vaikka Mikkonen on hyvin kiinnostunut yhteiskuntapolitiisesta vaikuttamisesta, niin päivänpolitiikassa hän olisi mielestään onneton.

Mikkonen oli aktiivinen verkottuja jo nuorena opiskelu-

ja nuorisjärjestöissä, joista hän ponnisti kansainväliseen toimintaan lähinnä Euroopan köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisen verkoston (EAPN) kautta.

Opiskelun ja tutkimustyön ohessa Mikkonen työskenteli EHYTin perustajajärjestössä Elämäntapaliitossa kymmenen vuotta fuusioon saakka. Hän oli muun muassa yksi vuonna 2006 kansalaisaktivisminä käynnistyneen Köyhyyshankkeen aineiston pääkerääjistä.

Mikkonen on tehnyt paljon tutkimustyötä, mutta pitää itseään ennen kaikkea kansalaisjärjestötoimijana. Hän sanoo viihtyvänsä hyvin nopeatempoisessa työssä ja ihmisten kanssa.

Vuonna 2010 Mikkonen kirjoitti yhdessä kanadalaisprofessori **Dennis Raphaelin** kanssa yli puoli miljoonaa kertaa ladatun ja useiden yliopistojen kurssimateriaalina käytetyn raportin terveyden sosiaalisista määrittäjistä. Toukokuun alussa Mikkonen väitteli terveystieteiden ja hallinnon tohtoriksi Yorokin yliopistossa Torontossa. ■

- » **Ura:** toiminnanjohtaja EHYT, koordinaattori Suomen Mielenterveysseura, konsultti ja neuvonantaja WHO, apurahatutkija Yorkin yliopisto, vieraileva tutkija THL, asiantuntija EHYT, projektipäällikkö ja suunnittelija Elämäntapaliitto, järjestelmäasiantuntija Adcore
- » **Perhe:** Puoliso ja 2,5-vuotias poika.
- » **Harrastukset:** Valokuvaus, järjestö- ja kulttuuri-toiminta, kirjallisuus ja liikunta

Eriarvoistuminen talttuu tukemalla kansalaisten osallisuutta ja omatoimisuutta

Juho Saaren vetämän eriarvoisuustyöryhmän mukaan korjaavat toimet eivät riitä eriarvoisuuden vähentämiseen. Tarvitaan eriarvoistumista ehkäisevää politiikkaa.

Pirjo Kupila Kuvat Jari Härkönen ja iStockphoto

Suomalaisen yhteiskunnan ongelmana ei ole huonovaan hyväosaisuuden kasautuminen. Kaikki eivät ole päässeet samassa määrin mukaan vaurastumiskehitykseen, sanoo sosiaali- ja terveyspolitiikan professori **Juho Saari** Tampereen yliopistosta.

Tällaisia takamatkalle jääneitä väestöryhmiä ovat muun muassa NEET-nuoret (Not in Employment, Education or Training), pitkäaikaisesti työttömät ja ylivelkaantuneet. Syvää ja sietämätöntä eriarvoisuus on etenkin siellä, missä yhdistyvät jatkuva aineellinen niukkuus ja yksinäisyys.

Samaan aikaan kun suomalaisten tulot ovat kehittyneet kohtuullisen hitaasti, pakolliset menot ovat kasvaneet huomattavasti nopeammin. Eriarvoistumista ruokkii eritoten asumisen kalleus. Pienituloisilla asumisen osuus kaikesta kulutuksesta on suurempi kuin väestöllä keskimäärin.

Toinen eriarvoistumista kiihdyttävä tekijä on luottoympäristön muuttuminen.

- Kulutusluottoja otetaan välittömään kulutukseen, ja kun luotoista selviäminen vaikeutuu, ongelmat kanavoituvat leipäjonoi-

- hin ja muihin matalan kynnyksen palveluihin, Saari sanoo.

Hänen vetämänsä eriarvoisuutta käsitelleen työryhmän pääviesti on se, että kansalaisia pitää tukea entistä enemmän oman hyvinvointinsa turvaamisessa, jotta riippuvuus palveluista ja tulonsiirroista vähenee. Korjaavat toimet eivät riitä, vaan pitää panostaa eriarvoisuutta ehkäisevään politiikkaan.

Saaren mukaan väestötasolla olennaista on keskittyminen

rakenteisiin. Eli perusturvan ja sitä täydentävien toimeentulo- ja asumistuen uudistuksissa pitäisi purkaa muun muassa kannustin- ja byrokraloukkuja. Tarvitaan myös lisää kohtuuhintaisia asuntoja etenkin kasvukeskuksiin.

Näitä ensisijaisesti työikäisiin kohdistuvia toimia työryhmä kutsuu palauttaviksi toimenpiteiksi. Niihin kuuluvat myös hoivatyön, ylivelkaantumisen vastaisen politiikan, maahanmuuttajien kotouttamisen sekä päihde- ja mielenterveyshuollin uudelleenorganisointi.

Tukea heikoista heikoimmille

Sosiaaliturvan tulevaisuuden kannalta Saari pitää tärkeänä sitä, että kansalaistaitoja ja kansalaisten osallistumista saadaan parannettua.

– Jos ihmiset eivät äänestä, heidän tahtonsa ei näy rakenteissa ja järjestelmä menettää legitimitettinsä.

Saaren mukaan eläkeläiset ja lapsiperheet eivät Suomessa kuulu enää yhteiskunnan kaikkein heikoimpiin ryhmiin. Heikoimmalla ovat erilaisista addiktioista ja sosiaalisista ongelmista kärsivät työikäiset.

– Jos hyvinvointiyhteiskuntaa arvioidaan sen perusteella, miten se kohtelee kaikkein heikoimpiaan, politiikan keskiöön on nostettava asunottomuuden puolittaminen, osallistavien yhteisöjen luominen, kuntouttavan työtoiminnan uudistaminen sekä suonensisäisten huumeiden käyttäjien ja vankien asema, hän sanoo.

Suomessa ongelmana on ollut se, että eriarvoisuuden vähentäminen on ymmärretty eri ministeriöissä eri tavalla ilman, että toimenpiteistä olisi luotu minkäänlaista yhtenäistä kokonaisuutta. Työryhmä ehdottaakin, että Suomelle luotaisiin eriarvoisuuden vähentämispoliitikka ja valtioneuvoston

Heikoimmalla ovat erilaisista addiktioista ja sosiaalisista ongelmista kärsivät työikäiset.

kanslia ryhtyisi koordinoimaan toimenpiteitä sen toteuttamiseksi.

Nettiauttamiselle pelisäännöt

Vaikka raportti on tehty valtioneuvostolle, jolloin toimeenpanevana tahona on julkinen valta, työryhmä tunnistaa hyvin myös järjestöjen mahdollisuudet eriarvoistumisen ehkäisemisessä.

Saari nostaa raportista kaksi asiatekijäkokonaisuutta, joita työryhmä pohti erityisesti järjestöihin liittyen.

Ensinnäkin työryhmä uskoo järjestöjen hyötyvän siitä, että niillä olisi yhteiset pelisäännöt sille, miten vertaistuki ja muu auttaminen netissä organisoidaan ja mitä siltä voidaan odottaa. Niihin kuuluisivat muun muassa yhteisen digitaalisen alustan luominen järjestöjen tarjoamalle tuelle sekä kytkentä kansalliseen kokonaisarkkitehtuuriin ja tietovarantoihin nyt villinä rehottavien rekistereiden ja toimintamallien sijaan.

Toiseksi työryhmän mielestä järjestölähtöisessä auttamistyössä kytkentä rahoituksen ja kehittämistyön juurruttamisen välillä tulee olla nykyistä tiiviimpi. Samalla rahoituksen painopistettä olisi siirrettävä yksittäisistä hankkeista useiden toimijoiden laajapohjaisiin ohjelmiin.

Raportti sisältää ehdotuksen eriarvoisuutta ehkäisevien ja vähentävien toimien ohjelmallisesta kokonaisuudesta, jossa järjestöillä on merkittävä rooli.

– Joissakin tapauksissa liikunta- ja kulttuurijärjestöillä sekä sote-järjestöillä on samat kohderyhmät, jolloin olisi paikallaan luoda STEAn ja OKM:n yhdessä rahoittama kehittämissuunnitelma, Saari sanoo.

Työryhmän mielestä tällaisia järjestöraajat ylittäviä teemoja ovat muun muassa toimiva ja hyvä arki, mielenterveys- ja päihdekuntoutujien terveys ja hyvinvointi sekä pelihaittojen vähentäminen. ■

Lähteet: Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2018.

Huono-osaisuus on uhka terveydelle

Sir Michael Marmot (vas.) tapasi Suomen vierailullaan myös professori Juha Saaren.

Sir Michael Marmot on epidemiologian professori ja maailman tunnetuimpia terveyden eriarvoisuuden tutkijoita. Marmot toteutti vuosina 1978–1984 tunnetuksi nousseen ns. Whitehall-tutkimuksen, jossa tutkittiin brittivirkamiesten terveydentilaa.

Tutkimuksen hätkähdyttävä havainto oli, että alimman ammattiaseman miesten kuolleisuusriski oli neljä kertaa suurempi kuin ylimmän aseman miesten. Samalla havaittiin, että tutkittujen keskimääräinen terveydentila kasvoi portaittain sosiaalisen aseman kanssa: mitä korkeampi asema, sitä parempi terveys.

Myöhemmissä tutkimuksissaan Marmot on keskittynyt sen selvittämiseen, miten sosioekonominen asema on yhteydessä terveyteen ja miten väestöryhmien välisiä terveyseroja voitaisiin kaventaa. Hän korostaa elinolojen ja sosiaalisten tekijöiden merkitystä terveyserojen synnyssä.

Edistämällä turvallisia kasvuoja varhaislapsuudessa, tarjoamalla laadukasta koulutusta ja vahvistamalla lähiyhteisöjä voidaan ennaltaehkäistä terveyseroja. Terveyseroissa on nykyäskäytännön mukaan pitkälti kyse huono-osaisuuden kasautumisesta elämänkulun eri vaiheissa.

Urallaan Michael Marmot ei ole kaihtanut kannan ottamista laajoihin yhteiskuntapoliittisiin kysymyksiin. Omat suosituksensa Marmot on perustanut tutkimuksista nousseisiin havaintoihin terveyteen vaikuttavista sosiaalisista tekijöistä.

Hän korostaa, että terveyttä uhkaavia riskitekijöitä, kuten köyhyyttä, pitää pyrkiä aktiivisesti vähentämään. Lapsille tulisi pyrkiä antamaan mahdollisimman hyvä alku elämälle sekä osallisuuden mahdollistavia koulutus- ja työmahdollisuuksia tulisi olla tarjolla mahdollisimman laajasti. Hyvät työolot ja työhön liittyvät vaikutusmahdollisuudet ovat tärkeitä myös terveyden kannalta. ■

Eriarvoisuuden tunne on tiukassa

Muusikko Jukka Orma vetää Helsingissä päihdekuntoutujille bänditreenejä. Hän näkee työssään monenlaista eriarvoisuutta, eikä tunne ole entiselle päihteiden väärinkäyttäjälleäkään vieras.

Marjo Tiirikka Kuva Jari Härkönen

Sielun Veljestä tuttu kitaristi **Jukka Orma** vetää nykyisin Helsingin Diakonissalaitoksella päihdekuntoutujille bänditreenejä. Suurin eriarvoistumista aiheuttava tekijä hoitotyössä löytyy Orman mielestä kommunikaatiosta.

- Usein käyttäjät kokevat tulevansa dissatuiksi, koska heille puhuttu kieli ei avaudu. Ehkä senkin vuoksi kokemusasiantuntijat ovat tärkeitä, Orma pohtii.

Jukka Ormalla on itsellään alkoholista ja huumeista kokemusta yli 30 vuoden ajalta. Viimeiset 10 vuotta hän on ollut raitis. Yhteisen kielen löytäminen kuntoutujien kanssa ei silti ole itsestään selvää, sillä niin käytännöt kuin kielikin muuttuvat koko ajan.

- Olen vetänyt kuntoutujille bänditreenejä muutaman vuoden, joten ehkä meille on syntynyt jonkinlainen ymmärrys toisistamme. Totta kai sekin ratkaisee, mitä toinen on valmis ottamaan vastaan.

Päihdemaailma on hyvin tuttu Ormalle. Ensimmäiset kaatokäynnit teininä veivät kulosaarelaisen lääkäriperheen pojan tiputukseen teho-osastolle. Kolmikymppisenä alkoholin tilalle tulivat kaikki

mahdolliset nieltävät, poltettavat ja nenän kautta vedettävät huumeet heroiniä lukuun ottamatta. Silti Orma ei ole kokenut olevansa täysin mikään yhteiskunnan rattaista "putoaja".

- Muusikkomaailmassa siedettiin erikoista käytöstä, kunhan työnsä hoiti hyvin. Eriarvoisuuden tunne lähti minulla rikollisuudesta, koska huumeiden käyttö ja hallussapito ovat huumausainerikoksia.

- Huumeiden käyttäjille tulee paranoidinen tunne siitä, että koko ajan joku valvoo ja kyttää.

En kokenut olevani yhteiskunnan vihollinen, mutta yhteiskunta tuntui vihaavan minua. Poliisikin on pelottava, koska kiinnijäämistä seuraa aina rangaistus.

Olo kuin paluumuuttajalla

Kun Jukka Orma tapasi nykyisen vaimonsa, hän tajusi, ettei huumeiden käyttö ollut ainoa tapa elää. Käytön lopettaminen onnistui kerta-

laakista, kun piti päättää rakkauden ja roinan välillä. Kamasta eroon pääseminen oli helppoa, mutta sen jälkeinen elämä tuntui raskaalta.

- Olin kuin paluumuuttaja, joka muutti maahan, jonka kieltä ei tunne ja jonka yhteiskuntajärjestys on täysin vieras, Orma kuvailee.

Huumeidenkäyttäjillä on hyvin tiivis kaveripiiri, jossa kaikki tuntevat toisensa ja joka ikinen asia pyörii kaman ympärillä. Kavereista oli kuitenkin pakko luopua, koska yhteistä ei enää ollut. Vihan Orma tunsu joka solullaan.

- Kaikki nistit tuntevat valtavaa huonouden tunnetta ja häpeää. Heille tulee fiilis, että yrität olla parempi, vaikkei sitä ääneen sanotaakaan. Kaverit on jätettävä.

Huumeista eroon päässeen taakkaan kuului Ormalle, kuten yleensä muillekin narkomaaneille, että on "ryssinyt" taloutensa. Eriarvoisuuden tunteesta on vaikea päästä eroon.

- Jos yhteiskunta haluaa ihmisten pääsevän eroon päihteistä, heille täytyy tarjota vaihtoehto. Itselleni sitä ovat rakkaus ja musiikki. Olen itse mokannut ison osan elämäni, enkä voi syyttää siitä yhteiskuntaa. Jonkunlaista armonantoa silti kaipaisin, Jukka Orma sanoo. ■

Minun vaihtoehtoni olivat rakkaus ja musiikki.

Työssään
Diakonissalaitoksen
ohjaajana Jukka
Ormaa auttaa
kokemus-
asiantuntijuus.

Kuka on Jukka Orma?

- » Helsingiläinen kitaristi ja muusikko (soittanut mm. Hassisen Koneessa, Sielun Veljissä ja Hurri-ganesissa 2004–2006).
- » Vetää bänditoimintaa Helsingin Diakonissalaitoksella.
- » Viimeisin soololevy Orman oppivuodet ilmestyi 2016.

Puuron äärellä irtoavat kielen kannat

Yhteinen keittiö kokoaa Turun Elokoloon aamiaiselle.
Kahvi tuoksuu, puuro maistuu ja juttu luistaa.

Minna Saano Kuvat Maria Grönroos

Yhteisessä keittiössä tavataan tuttuja ja vaihdetaan kuulumisia. Ingemar Granroth, EHYTin Hilikka Ähman-Närä ja Raimo Lehtonen.

Ovi käy Turun Yliopistonkadulla, kun maaliskuun viimaiselta kadulta Elokolon lämpimään astuu Yhteiseen keittiöön ja aamupuurolle osallistujia.

Puuro onkin jo valmiina ja kahvi tippumassa. Työharjoittelussa oleva **Mahlet Bedasso** on ollut kauhan varressa ja keittänyt tänään tarjottavan sadonkorjuupuuron. Palkka-

tuella työskentelevät **Maiju Mäki** ja **Miia Tuovinen** ovat paistaneet munakkaan, leikanneet leivät ja pilkkoneet hedelmät. Yhteiseen keittiöön osallistujista **Raimo Lehtonen** on tullut hyvissä ajoin ja auttanut pöydän kattamisessa.

Keittiösyvennyksen ja aamiaispöydän välillä häärii EHYT ry:n aluetyöntekijä **Hilikka Ähman-Närä** tervehtien sisään tulijoita samalla kun ohjailee tilaisuuden järjestelyjä.

- Liisa tulee! huikkaa joku.
- Kiva, kiva, tervetuloa! huikkaa Ähman-Närä takaisin.

”Keskusteleva aamupuuro”

Turussa Yhteinen keittiö järjestetään kerran kuussa, tiistai-aamuisin. Toimijoina ovat Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän Diakoniaskeskus, Turun seudun työttömien TST ry ja EHYT. Alkuvuodesta mukana oli myös Etra-liitto.

Väriä aamiaispöytään.
Appelsiineja pilkkovat Mahlet
Bedasso ja Harri Lehtonen.

Ohjelmaan kuuluu aina myös esitelmä tai yhteinen keskustelu.

- Yhteisen keittiön ajatuksena on, että saisimme meidän kävijämme osallistumaan, valmistamaan aamiaista ja nauttimaan se yhdessä jutellen. Joku keittää puuron, joku kattaa pöydän, joku leikkaa leivät ja joku seurailee muiden touhuja ja on sillä tavalla mukana, kertoo Åhman-Närä.

- Yhteinen keittiö aloitettiin vuoden alusta ja kerta kerralta mukaan on tullut enemmän osal-

listujia. Nyt moni jo kysyykin, että milloin taas on se Yhteisen keittiön tiistai.

Ohjelmaan kuuluu aamiaisen lisäksi aina myös jokin esitelmä tai yhteinen keskustelu. Ensimmäisillä kerroilla puhuttiin hyvästä ravinnosta ja terveydestä, jumppailtiin-kin hetki. Sen jälkeen aamiaisella on käynyt asiantuntijoita muun muassa Kelasta kertomassa omista palveluistaan.

Tänään vuorossa ovat sosiaali-toimen sosiaalihoajaajat. He sel-vittävät, millaisia palveluja heillä on tarjottavanaan ja miten heidän asiakkaakseen pääsee. Mutta ensin aamupuuro.

- Ottakaa puuroa, olkaa hyvä. Ja kahvia myös, kehottaa Hilkka Åhman-Närä tarjoilupöydän ääressä.

- Ingemar, tässä sinulle, ojentaa **Kristiina Ketola** lautasen **Ingemar** ▶

- **Granrothille.** Ja kohta on Granroth annostellut lautaselleen hillosilmällä varustetun puuroannoksen.

Lusikat kilisevät, leipälautanen kiertää ja kahvi tuoksuu. Toisessa päässä pöytää keskustellaan Tallinnan matkasta, toisessa päässä kuntosalivuoroista.

- On hyvää puuroa! Kuka on keittänyt? kysyy Ingemar Granroth.

- Mahlet keitti.

Palvelut tutuiksi

Kun aamiainen on nautittu, aloittavat sosiaaliohjaajat **Terhi Laakso** ja **Katriina Toivonen**.

- Sosiaaliohjaaja auttaa etsimään ratkaisuja elämän kinkkisiin tilanteisiin. Autamme esimerkiksi löytämään omaan elämäntilanteeseen sopivan palvelun, onko se sitten mielenterveys-, päihdepalvelu vai joku muu. Ja jos ei halua lähteä yksin käymään vaikka jossain yhdistyksessä, niin voimme lähteä sinne yhdessä, Laakso selittää.

Selkeän esityksen jälkeen seuraa muutama kysymys ja lopuksi Katriina Toivonen kehottaa:

- Jos teillä on ideoita siitä, minkä tyyppiselle ryhmätöiminnälle olisi tarvetta, niin **Satu Pietilälle** voi kertoa, ja hän sitten välittää tiedot meille.

Yhteiskunnallisen työn diakoniatyöntekijä Satu Pietilä ja Turun seudun TST ry:n **Riku Salo** ja **Marita Skippari** ovat istuneet hieman syrjemmässä kuuntelemassa esitystä. Kolmikko on aina paikalla Yhteisessä keittiössä tapaamassa ihmisiä ja kertomassa diakoniatyön ja TST ry:n toiminoista.

- Aamiaistapaamisella on helppo kohdata ihmiset sekä tuoda heille palvelut tutuiksi. Yhteisen keittiön tavoitteet, yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden lisääminen, toteutuvat täällä kyllä,

Veijo Flander, Jari Hyökyvuori ja Harri Lehtonen keskustelevat kuntosalivuoroista.

Pietilä sanoo ja kertoo olevansa hyvillään, kun eilisestä työvoimatoimiston ryhmästä kaksi henkilöä on tänään tullut Yhteisen keittiön aamiaispöytänsä.

Lämmin tunnelma

Entä kävijät. Mitä he ajattelevat Yhteisestä keittiöstä?

- Olen tykännyt ihan hirveästi ja tulen aina kun pääsen, kertoo Katriina Ketola.

- Täällä on runsaat ruoat, ja henki on älyttömän kiva. Pöytä on aina kauniisti katettu, mikä minusta on hyvin tärkeää. Silloin ruokakin maistuu paremmalta. Ja ruoan ääressä on helpompi jutella ja tutustua uusiin ihmisiin.

Tänään Ketola ei ehtinyt aamiaisen valmisteluun, mutta muina kertoina hän on ollut mukana keittiön

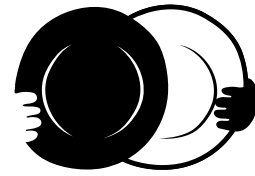
puolellakin, pilkkonut hedelmiä ja vihanneksia ja kattanut pöytää.

- Kiva on seuratakin, mitä kaikkea aamiaiselle tulee, kun olen kiinnostunut siitä, mitä kannattaa syödä.

Sari Suominen on ensimmäistä kertaa mukana Yhteisessä keittiössä.

- Olen ollut TST:n Viuhka-projektissa mukana ja sieltä sain vinkin tulla tänne. Helppo oli tulla mukaan, ovi auki vaan ja sisään ja ruokapöytänsä, nauraa Suominen ja kehuu hyvin haudutettua puuroa. Hänen mielestään ruokapöydän ääressä kynnys tutustua toisiin laskee ja kohtaamiset ovat luonnollisia.

- Heti aloin jutella vieruskavereiden kanssa. Ja esitelmästä sai hyvää uutta tietoa. En edes tiennyt ►

Yhteinen keittiö

”Ei missään ole niin hienoa porukkaa kuin täällä.”

– Raimo Lehtonen

Ingemar Granrothille maistuu puuro.
Kristiina Ketola odottaa vuoroaan.

Sosiaaliohjaajat Terhi Laakso ja Katriina Toivonen jakavat hyödyllisiä osoitteita esityksensä päätteeksi.

Diakoniatyöntekijä Satu Pietilä ja Turun seudun TST ry:n Riku Salo kuuntelevat sosiaaliohjaajien esitystä. Yhteisen keittiön vakiokävijä Raimo Lehtonen vasemmalla.

Yhteinen keittiö -hanke

- ▶ tätä ennen, että on olemassa sosiaaliohjaajia.

Raimo Lehtonen kuuluu Yhteisen keittiön vakiokävijöihin.

- Ei missään ole niin hienoa porukkaa kuin täällä. Yhteisessä keittiössä on aina lämmin henki ja kaikenlaista tulee juteltua puuroa syödessä. Todella hyvää asiaa kuuli tänäänkin sosiaaliohjaajien palveluista. Vaikka olen ollut sosiaalitoimen asiakas jo 50 vuotta, on paljon asioita, joista en tiedä mitään.

Mutta nyt tietää mistä voi kysyä, kiittelee Lehtonen ja kertoo päivän olevan mukava, ensin Yhteinen keittiö ja illalla TPS:n matsi.

Pöytä on korjattu, astiat tiskattu ja osa kävijöistä lähtenyt muihin menoihin tai koteihinsa. Osa on vielä jäänyt seurustelemaan.

- Tänne saa tilaisuuden jälkeinkin jäädä rauhassa juttelemaan, mikä on mukavaa, kertoo Kristiina Ketola vaihtaessaan kuulumisia entisen työtoverinsa kanssa. ■

Yhteinen keittiö -hanke toteuttaa hallituksen Edistetään terveyttä ja hyvinvointia sekä vähennetään eriarvoisuutta -kärkihanketta. Kirkon koordinoimassa hankkeessa on mukana seurakuntia, kaupungeja, sairaanhoitopiirejä, oppilaitoksia ja yhdistyksiä sekä valtakunnallisia toimijoita kuten EHYT ry, Marttaliitto, Helsingin Diakonissalaitos ja Maa- ja kotitalousnaiset.

Matalan kynnyksen toiminta tarjoaa kaikille mahdollisuuden yhteiseen, mielekkääseen tekemiseen.

Pääpaino on yhteisöllisessä kohtaamisessa. Ruuan suunnittelu, valmistaminen ja yhdessä aterointi voivat olla osa Yhteisen keittiön toteutusta. Hankkeen tavoitteena on myös lisätä terveitä elintapoja, arjessa selviytymistä sekä vähentää ruokahävikkiä. Vuoden 2018 loppuun mennessä

jokaisessa maakunnassa on vähintään kaksi Yhteistä keittiötä.

Yhteisen keittiön lisäksi myös Sininauhaliiton Ruokajonosta osallisuuteen -hankkeessa 2018–2020 kehitetään toimintatapoja, joilla jonomuotoisesta ruoan jakelusta voitaisiin siirtyä osallistavaan toimintaan. ■

Yhteinen keittiö Elokolossa:

Turun Elokolossa

15.5. Asiantuntijana Työpisteen Jenni Kiviluoto

19.6. Retki Yhteisen keittiön merkeissä luonnon helmaan

Helsingin Elokolossa Kalliossa:

Parillisten viikkojen perjantaisin klo 12, vuoden 2018 loppuun saakka.

Muita tapahtumia:
www.yhteinenkeittio.fi/ajankohtaiset

www.yhteinenkeittio.fi

Vapaaksi rakenteellisista esteistä

Feministi ja kirjoittaja Maryan Abdulkarimin mielestä eriarvoisuuden poistaminen olisi tärkeää, koska siitä hyötyy yksilön lisäksi koko yhteiskunta.

Tutkailet asioita intersektionaalisen feminismiin näkökulmasta. Mitä sillä tarkoitetaan?

Yksilön identiteettiin ja asemaan yhteiskunnallisissa valtasuhteissa vaikuttavat sukupuolen lisäksi ikä, yhteiskuntaluokka, etninen tausta ja seksuaalinen suuntautuminen. Siksi asioita pitää käsitellä kokonaisuuksina, ei yksi asia tai ominaisuus kerrallaan. Tärkeää on nimenomaan se, miten ne vaikuttavat toisiinsa. Esimerkiksi naisena oleminen on keski-ikäiselle vammaiselle erilaista kuin nuorelle tummaihoiselle naiselle.

Mitkä asiat koet tärkeiksi feministinä?

Yhteiskunnallisten rakenteiden tarkastelun ja normien ravistelun. Ajattelen, että yhdenvertaisuus on tärkeää henkilökohtaisella tasolla, jotta ihmisillä on mahdollisuus toteuttaa potentiaaliaan ilman rakenteellisia esteitä.

Miten yhteiskunta hyötyy yhdenvertaisuudesta?

Mitä paremmin ihmiset voivat, sitä paremmin myös yhteiskunta voi. Esimerkiksi ihmisten syrjäytyminen maksaa paljon ja siitä voi tulla jopa turvallisuusuhka. Eriarvoisuuden poistaminen tekee yhteiskunnasta vakaamman, se vahvistaa demokratiaa ja tuo myös taloudellista hyötyä.

Miten politiikalla voi vähentää eriarvoistumista?

Vähentämiseen tarvitaan useita eri työkaluja. Poliitiikalla voi ohjata rakenteita, jotka vaikutta-

vat kaiken taustalla. Meillä on paljon tutkimustietoa esimerkiksi lapsiköyhyydestä, ja tarvitsemme instrumentteja sen purkamiseen. Tämä voi käytännön tasolla tarkoittaa esimerkiksi rahaa lasten harrastuksiin. Yhteiskunta voi auttaa vammaisia lisäämällä esteettömyyttä asunnoissa, työpaikoilla ja eri tiloissa. Palkkatasaarvon suhteen olen erityisen huolissani kehitysvammaisista, jotka ovat hankkineet ammatin, mutta eivät saa samaa palkkaa kuin muut.

Rasismien kanssa kamppailevan voi olla vaikea päästä työhaastatteluun. Tähän pitäisi pystyä vaikuttamaan näyttämällä, että meillä on nollatoleranssi.

Osaamista on. Meillä on myös työkaluja luoda todellista tasa-arvoa ja poliittisia välineitä pelisääntöjen luomiseen. Niitä pitää vain osata käyttää. ■

Maryan Abdulkarimin mielestä ihmisillä pitäisi olla mahdollisuus toteuttaa potentiaaliaan ilman rakenteellisia esteitä.

Suomessa moni jää nykyisten palvelujärjestelmien ulkopuolelle, vaikka palveluja saattaa olla tarjolla paljonkin. Päihdeasiamiestoiminnassa työskentelevän Riikka Perälän mielestä tämä on nähtävissä esimerkiksi suurissa Asunto ensin -yksiköissä.

KOHTI UUDENLAISIA

PALVELUJA

Matti Välimäki Kuva Jari Härkönen

Riikka Perälä korostaa, että Asunto ensin -filosofia on periaatteessa hyvä. Esimerkiksi päihdeongelmaista voidaan lähteä auttamaan muilla tukitoimilla sen jälkeen, kun hänelle on ensin hankittu asunto, jossa hän voi elää itsenäisesti. *Asunto ensin* kääntyy kuitenkin nyky muodossaan aivan liian usein muotoon *asunto vain*.

- Yksiköillä ei ole itsellään resursseja tarjota asukkaalleen riittäviä tukitoimia esimerkiksi päihdeongelmien hallintaan – eikä tämä kuulu niiden perusideaan. Tarjolla oleva tuki liittyy pitkälti asumisen turvaamiseen. Asukkailla ei ole kuitenkaan aina kykyä tai voimia etsiä palveluja muihin ongelmiinsa talon ulkopuolelta.

Perälän mukaan palvelujärjestelmä ei muutenkaan toimi niin kuin pitäisi, ja ratkaisut saattavat olla lyhytnäköisiä.

- Hyvin tyypillistä esimerkiksi on, että asiakkaiden tapaamisajat peruuntuvat ja aikoja jää käyttämättä. Pahimmillaan tästä syyllehtään. 'Emme voi auttaa, jos et saavu paikalle'. Palveluja on siis ehkä saatavilla, mutta käytännössä ne ovat saavuttamattomissa, liian monen ajanvarauksen tai viikon odotuksen takana. Eivätkä ne ota huomioon päihdeiden käytöstä johtuvia haasteita yksilön toimintaan.

Myöskään ongelmien syvyyttä tai niiden mukanaan tuomia arkipäiväisiä haasteita ei aina ymmärretä.

- Vaikkapa paniikkihäiriöisen tai masentuneen saattaa olla hyvin vaikea lähteä ylipäätään mihinkään

kotoaan, eikä kaikilla ole apuna omaisista tai läheisistä koostuvaa tukiverkkoa.

Riikka Perälä toteutti vuonna 2016–2017 selvityksen, jossa tarkastellaan päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien asukkaiden palvelutarpeita ja palveluiden piiriin pääsyä Asunto ensin -periaatetta noudattavissa asumisyksiköissä.

- Haastattelemani yksiköiden työntekijät kokevat, että hyvin alkanut uudistus on jäänyt kesken. He toivoisivat enemmän säännöllistä yhteistyötä muun palvelujärjestelmän kanssa.

Syrjäytymiskierre alkaa usein jo nuorena

Perälä huomauttaa, että tarjolla ei ole taikatemppeja, jotka ratkaisisivat kerralla kaikki ongelmat. Toisaalta osa ongelmista ei vaadi suuria innovaatioita.

- Yksi suuri ongelma on, josta on puhuttukin paljon, että eriarvoistuminen alkaa jo nuorena. Meillä on paljon nuoria aikuisia, jotka eivät ole saaneet oikein missään vaiheessa elämästä kiinni. Moni on tullut palvelujärjestelmän asiakkaaksi jo hyvin nuorena, mutta jostain syystä ei ole syntynyt todellista kontaktia tai sitten tuki on lopetettu liian aikaisin.

- Itsemääräämisoikeus esimerkiksi nähdään joskus liian kapeasti yksilön oman valinnan tukemisena. Silti ei nähdä vaivaa selvittää, mikä tämä valinta oikeastaan on, ja onko ihmisellä käsitystä tarjolla olevista vaihtoehdoista.

- Moni elämänsä kuntoon saanut asiakas on kertonut, että

vaikka kukaan ei pakottanut, elämä lähtikin eteenpäin, kun joku osasi olla oikealla tavalla läsnä, auttaa ja tarjota huolenpitoa.

Jalkautuvia palveluita ja uudenlaisia työtapoja

Perälän mielestä syrjäytymisen ehkäisemiseen tarvitaan pitkäjänteisyyttä, uudenlaisia palveluja, uudenlaista lähestymistapaa – ja lisää resursseja.

Elämä lähtikin eteenpäin, kun joku osasi olla oikealla tavalla läsnä, auttaa ja tarjota huolenpitoa.

- Tällä hetkellä puhutaan turvattomuudesta ja halutaan lisää vartijoita ja poliiseja. Entä jos laitettaisiinkin tämä satsaus palveluihin ja ennalta ehkäisevään työhön?

Asunto ensin -yksiköissä yhtenä ratkaisuna voisivat Perälän mukaan olla taloihin jalkautuvat päihde- ja mielenterveyspalvelut ja intervallityyppiset kuntoutuspalvelut, joissa itsenäistä asumista tuetaan elämäntilanteen tukemiseen tarkoitetuilla kuntoutusjaksoilla.

- Jo nyt on hyviä esimerkkejä siitä, että asukkaat lähtevät mukaan erilaiseen toimintaan, jos se on toteutettu heidän tarpeitaan kuunnellen. ■

Asunto ensin? Asunto vain? -selvityksen voi ladata: ehyt.fi/verkkokauppa

Veikkaus-kortilla voi tunnistautua myyntipaikoissa.

Rahapelihaitat kuriin

Veikkaus pyrkii saavuttamaan vuotuiset tulostavoitteensa mainostamalla tuotteitaan ja kilpailemalla nettipelaamisesta kansainvälisten yhtiöiden kanssa.

Maarit Seeling Kuvat Veikkaus ja Vastavalo / Kaj Skön

Helsingin yliopiston professori **Pekka Sulkunen** ennakoii Veikkauksen aseman uudelleenarviointia.

- Veikkaus on kilpaileva monopoli, vaikka monopolin tarkoitus on nimenomaan estää kilpailu. Tilanne tulee arvioitavaksi, kun arpajaislain toinen vaihe lähiaikoina käynnistyy, Pekka Sulkunen perustelee.

EU sallii valtionmonopolin vain, jos sen tarkoitus on estää toiminnasta aiheutuvia haittoja. Monopoli- asemastaan huolimatta Veikkaus vastaa kansainväliseen pelitarjontaan kilpailulla, kun sen sijaan esimerkiksi Ranska ja Yhdysvallat ovat päätyneet rajoittamaan sitä.

- Mobiililaitteilla pelaaminen kasvaa vauhdilla. Tarjonnan lisääntyessä myös ongelmat kasvavat.

Myös Suomen pitäisi miettiä ulkomaisten yhtiöiden pelitarjonnan rajoittamista internetissä.

Sijoituspaikkatiedot osoittavat, että rahapeliautomaatteja on runsaimmin alueilla, joilla on alhaiset tulot, matala koulutusaste ja korkea työttömyysaste. Veikkaus on puolustanut paikkavalintoja vetoamalla runsaisiin asiakasvirtoihin.

Pelaamisen rajoittamista hankaloittaa se, että pelirahoilla rahoitetaan urheilua, kansanterveystyötä, kulttuuria, tutkimusta ja järjestötoimintaa. Sulkunen muistuttaa, että rahojen päätyminen hyvään tarkoitukseen ei silti riitä monopolin perusteeksi.

- Rahapelaamisesta on jo tullut yksi mekanismi globaalin eriarvoisuuden kasvussa.

Tunnistautuminen pakolliseksi

Yksikön päällikkö **Inka Silvennoinen** Peluurista painottaa, että rahapelihaittojen torjuminen on otettava keskiöön viime vuonna voimaan tulleen arpajaislain uudistuksen toisessa vaiheessa. Peluuri tuottaa rahapeli-ongelmiin tuki- ja neuvontapalveluja.

Laki mahdollisti Veikkauksen, RAY:n ja Finntoton yhdistymisen, mutta haittojen ehkäisy jäi laissa huomiotta. Fuusiolla lopetettiin suomalaisten rahapeliyhtiöiden keskinäinen kilpailu.

- Tarvitsemme käytännönläheisiä ehdotuksia rahapelihaittojen ehkäisylle. Kansallinen rahapelioliittinen ohjelma olisi ensimmäinen askel. Valtioneuvoston olisi myös otettava omistajaohjauksessaan vahvempi rooli ja tehtävä rahapelioliittinen periaatepäätös, jossa asetettaisiin kansalliset tavoitteet rahapelien tarjonnalle ja valvonnalle, rahapelihaittojen ehkäisylle ja vähentämiselle, hoidolle ja tutkimukselle ja toisaalta myös peliyhtiön tuotto-odotuksille, Silvennoinen listaa.

Rahapelioliittisessa ohjelmassa ja periaatepäätöksessä tulisi ratkaista myös järjestelmään liittyvä eettinen haaste. Rahapelien tuotto tulee liian suurelta osin juuri ongelmapelaajilta.

- Pakollinen, vahva tunnistautuminen olisi hyvä saada lakiin asti erityisesti pelihaittojen syntymisen kannalta korkean riskitason, kuten peliautomaattien, rahapeleihin. Pelkkä Veikkaus-kortin näyttäminen ei riittäisi. Näin voitaisiin tehokkaammin vähentää myös alaikäisten pelaamista. ■

Vanhat reseptit uusilla lisukkeilla

Graffititaidetta Reykjavikissa.

Islannissa nuorten päihteiden käyttö on saatu reippaasti vähenemään esimerkiksi harrastamista tukemalla. Päihteiden käyttö kielii usein eriarvoistumisesta, johon pitää pureutua perinteisemmällä keinolla.

Pekka Vänttinen

Kuvat **Aki Lintumäki** ja **Lyciz Mill** / Shutterstock
Valoteos **Työryhmä: Tilda Anttila, Jenny Okkola, Piitta Tukiainen** ja **Aki Lintumäki**

Islanti on kamppaillut viime vuosina onnistuneesti kahta yhteiskunnallista ongelmaa vastaan. Näkyvimmin on ollut esillä ylikuumentunut talous, finanssikriisi, romahdus ja siitä vähittäinen elpyminen. Toinen, vähemmän otsikoita aiheuttanut seikka on liittynyt nuorisoon. Maa, tarkemmin sen pääkaupunki Reykjavik, oli yllättävää kyllä kansainvälisten tilastojen kärjessä tarkasteltaessa nuorten tupakointia sekä alkoholin ja huumeiden käyttöä.

Tämän vuoksi maassa alettiin luoda rajoille ja sitoumuksille rakentuvaa ohjelmaa. Maahan kutsutun amerikkalaisprofessori **Harvey Milkmanin** aloitteesta huumeista tai rötöstelyistä kiinni jääneille alettiin tarjota vaihtoehtoisia innostuksen lähteitä ja tekemisen tapoja, kuten kursseja eri taiteenaloilta hip hopista alkaen.

Konseptiin kuului myös itsetuntoa ja elämänhallintaa vahvistavaa valmennusta.

Vanhemmat sitoutettiin lupaukseen viettää lastensa kanssa enemmän aikaa ja kieltää lapsiltaan alkoholi. Päätäjiltä odotettiin panostusta harrastusmahdollisuuksiin. Kotiintuloajoiksi sovittiin alle 16-vuotiaille arkisin kello 22.00 ja viikonloppuisin puoliyö. Noudataamista valvottiin vanhempien katupartioilla.

Satsaus oli myös rahallista. Nuorille, aivan jokaiselle, myönnettiin vuosittain 420 euroa fiksuihin harrastuksiin, kuten urheiluun. Ohjelman tuloksia ja etenemistä seurattiin vuosittaisilla kyselyillä.

Tulokset olivat eittämättömän myönteisiä.

Viinan kanssa läträäminen väheni merkittävästi, samoin tupakointi ja huumeekokeilut, ja ▶

Valomaalauskuva ovat nuorten Valoa tunnelin päässä! -työpajasta. Kuvat olivat esillä Maaningan kirjaston näyttelyssä helmi–maaliskuussa 2018.

- liikuntaa harrastavien nuorten osuus lisääntyi. Reykjavikin keskustassa ei tarvitse viikonloppuisin pelätä lentäviä pulloja, ja jalkapalloa katsotaan ilman teräviä.

Kansainvälisessä lehdistössä ja seminaareissa tuloksia esitelleestä Reykjavikin kaupunginjohtajasta **Dagur Eggertssonista** on tullut Kanadan pääministerin **Justin Trudeauun** kaltainen supertähti. Nykyään Youth in Iceland -ohjelmaa noudatetaan yli kolmessakymmenessä eurooppalaisessa kaupungissa.

Olisiko malli skaalattavissa valtakunnalliselle tasolle, esimerkiksi Suomeen? Ja olisiko sille edelleen tarvetta?

Enää ei ole viileää olla kännissä, örveltäminen on urpoilua.

Nuorisotutkimusseuran tutkimuspäällikkö, VTT **Elina Pekkarinen** vaikuttaa skeptiseltä. Useammastakin syystä.

– Valtaosa nuorista viihtyy nykyään enemmän kotona ja alkoholin käyttö on jopa romahtanut – ilman Islannin kaltaista ohjelmaa. Meilläkin yritettiin joissain kunnissa kotiintuloaikoja ja ne herättivät hämmennystä sekä perheissä että nuorissa. Valvonta on vaikeaa ja joka tapauksessa asiaan puututaan, jos lapset hilluvat kadulla myöhään.

Takana vaikuttaa myös muutos nuorten arvomaailmassa. Enää ei ole viileää olla kännissä, örveltäminen on urpoilua. Samalla sukupolvien välinen rotko näyttää kaventuneen ja perhekeskeisyys on lisääntynyt, tarve lähteä ulos on vähentynyt.

Merkitystä on ollut myös parjattulla sosiaalisella medialla. Yhteys kavereihin onnistuu yhtä hyvin tai helpommin kotoa, vaikka toiselle puolelle maailmaa. Toki on tarvittu myös vanhanaikaista kontrollin tiukentamista. Valvontakamerat ja papereiden näyttämispakot

kassoilla hillitsevät tupakan ja alkoholin ostamista.

Islannin mallin laajassa soveltamisessa Pekkarista arveluttavat myös kustannukset.

– Siellä on tuettu harrastustoimintaa reilulla neljällä sadalla eurolla vuodessa. Nopealla laskulla Suomessa on noin miljoona alle 18-vuotiasta, summa nousisi noin puoleen miljardiin. En usko, että sellaista rahaa ikinä löytyisi budjetista. Islannin malli voi onnistua meillä ehkä Tampereella. Lisäksi universaaleissa, kaikille suunnatuissa tukiohjelmassa on se pulma, että niissä jaetaan sellaisillekin, jotka eivät sitä tarvitse.

Mutta. Sitten on kuitenkin se karu todellisuus. Se, joka vaatii toimenpiteitä. Iso vyyhti, johon kuuluu nuorten opintojen ja harrastusten keskeytymisiä rahanpuutteeseen, nuorisotyöttömyyttä, rikkinäisiä kasvuympäristöjä, lopullistakin syrjäytymistä. Ja päihiteitä.

Pienillä paikkakunnilla on nuoria, jotka jäävät sinne pyörimään, kun ei ole työpaikkaa eikä oikein kouluhaluja. Varmaan näin on

Nuoret tekivät ympäristötaideteoksia Ylä-Savossa lokakuussa 2017. Ylä-Savon jätehuollon ympäristöön tehdyt teokset olivat osa *Rajoja rikkovat residessituotannot* -projektia.

aina ollut, mutta olisiko ongelma pahentunut, tullut peliriippuvuutta ja muuta. Ainakin osin kuilu on syventynyt, on menestyjiä ja ei-menestyjiä, kuvailee tilannetta **Mervi Eskelinen**. Hän työskentelee nuorten parissa arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastu ry:ssä Lapinlahdella.

Nykytilassaan perinteinen, tasa-arvon ideaaliin perustuva hyvinvointimalli ei näytä kykenevän vastaamaan eriarvoistumisen lisääntymiseen. Niillä, joilla menee hyvin, menee entistä paremmin.

Ne, joilla menee huonosti, menee entistä huonommin.

Siinä kuviossa Islannin mallin tyyppiset kokeilut jäävät lähinnä laastareiksi. On palattava perusasioihin, vanhoihin resepteihin uusilla lisukkeilla.

- Eriarvoistumisen ehkäisemisessä olennaista on lapsiperheiden toimeentulo, asuminen ja jaksaminen. Se, että voi kouluttautua ja käydä töissä. Mikäli näin ei ole, lapsiperheiden hyvinvointiin on panostettava erityisesti, jotta ongelmat eivät kasaudu ja periädy,

kiteyttää tutkimuspäällikkö Elina Pekkarinen.

Toisaalta hän muistuttaa ajankäytön ongelmista niissä perheissä, joissa työtä on liikaakin. Tarvitaan työelämän muutoksia, mikäli todella halutaan, että lasten kanssa vietetään enemmän aikaa.

Parannettavaa on myös palveluiden kohdentamisessa. Toiveena

on, että sote-ratkaisu muuttaisi rakenteita siten, että tarve ja tuki kohtaisivat entistä paremmin toisensa.

Tämä edellyttää lisäresursseja tiedon tuotamiseen ja sen jalkauttamiseen.

Pekkarisen toiveena on pelkästään lasten ja nuorten ja perheiden tutkimukseen keskittyvä yksikkö.

Mutta isojen rakenteiden ohella eriarvoistumisen ehkäisy edellyttää myös ruohonjuuritason projekteja.

Laajasti Pohjois-Savon alueella toimiva Lastu ry tarjoaa yhteistyössä sote-toimijoiden, koulujen ja kulttuurilaitosten kanssa kulttuurielämyksiä ja mielekästä tekemistä syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Rahoitus tulee monesta purosta – valtiolta, kunnalta, säätiöiltä.

Pienikin asia voi mullistaa elämän ja antaa suuntaa. Sitä on Mervi Eskelinen todistanut.

- Järjestimme valokuvauskurs- sin, jossa nuoret kuvasivat kotiaan. Eräs poika sanoi, että hänen kodissaan ei ole mitään kuvattavaa, ei mitään sen arvoista. No, hän otti kuitenkin rullallisen, kehitimme kuvat ja hän valitsi niistä yhden kehystettäväksi Kuopion valokuvakeskuksen näyttelyyn. Vanhemmat tulivat avajaisiin – ja hän oli niin ylpeä! Tämän otin ja se on minun kotoani. Se kokemus kantaa pitkälle. Samalla nähdään oman miljööni arvo, ettei kaikki ole paremmin jossain muualla. ■

Jaana Lehtinen

OSASTONHOITAJA,
PSYKIATRIA- JA PÄIHDEPALVELUT,
HELSINGIN KAUPUNKI

Päihdepoliklinikalla on havaittavissa ylisukupolvisen päihteidenkäytön ja huono-osaisuuden periytyminen. Lapsia syntyy perheisiin, joissa lähtökohdat ovat jo alkuasetelmissaan haastavat vanhempien päihteiden käytön vuoksi.

Päihteidenkäytön lisäksi vanhemmilla saattaa olla samanaikaisesti monia ongelmia ja arjen- ja elämänhallinnan haasteita. Kuitenkin yhtä aikaa valmistautumatta pitäisi kyetä vanhemmuuteen, vaikka päihdekuntoutuminen olisi vasta alkuvaiheessa tai motivaatiota luopua päihteistä ei ole vielä syntynyt.

Omassa työssäni on nähtävissä, että päihdepalveluihin tulevat ovat yhä nuorempia monipäihteiden

käyttäjiä ja psyykkisiltä oireiltaan vaativia.

Ongelmaa voisi ehkäistä esimerkiksi pitämällä huolta, että erityispalveluissa osaaminen ja riittävä resurssointi

säilyvät. Jatketaan

moniammatillista verkostotyötä, jossa asiakas on keskiössä ja tehdään yhteistyötä eri tahojen kanssa. Löydetään ja tunnistetaan ajoissa avun tarpeessa olevat vanhemmat, lapset ja läheiset. Jalkaudutaan asiakkaiden arkeen, kuljetaan vierellä, madalletaan kynnyksiä, osallistetaan asiakkaita, kannustetaan ja annetaan tietoa.

Tärkeää on uskaltaa ottaa puheeksi ja puuttua, välittää ja olla mukana luomassa onnistumisen kokemuksia.

Miten eriarvoisuus näkyy työssäsi?

Kysymme kolmelta ammattilaiselta, miten eriarvoisuus näkyy kunkin työssä. Entä miten sitä voisi ehkäistä?

Timo Ahvenainen

HISTORIAN JA YHTEISKUNTAOPIN LEHTORI, RAUDASKYLÄN LUKIO JA KYMPPILOUKKA

Toisen asteen koulutus on etenkin pienituloiselle perheelle iso taloudellinen ponnistus. Lukioomme tulee opiskelijoita kaukaakin, koska tarjoamme maksuttomat oppikirjat ja majoituksen. Etenkin 10.-luokkalaisten opiskeluvalmiudet vaihtelevat paljon, mihin vaikuttavat henkilökohtaiset tekijät ja aiempi koulutausta.

Lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden vahvistamiseen on osoitettava lisää taloudellisia resursseja esimerkiksi erityisopetuksen, kohtuullisten ryhmäkokojen ja sosiaalipalveluiden muodossa varhaiskasvatuksesta asti. Mitä aiemmin tilanteeseen puututaan, sitä tehokkaammin ongelmien kasautuminen saadaan estettyä. Toisen asteen koulutuksesta tulee tehdä maksutonta koko maassa.

Tatjana Pajamäki

PÄÄLLIKKÖ, AUTTAVAT PUHELIN- JA NETTIPALVELUT, MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIIITTO

Perheiden taloudelliset huolet kuuluvat lasten ja nuorten puheissa. Henkilökohtaisia tarpeita heijastellaan perheen rahatilanteen kautta ja perheiden talousvaikeudet heijastuvat myös psyykkiseen vointiin. Eriarvoisuus on kuitenkin myös sosiaalisiin suhteisiin liittyvää. Pahimmillaan koulunkäynti traumatisoi lapsia, jotka joutuvat kroonisen kiusaamisen uhreiksi. Liian moni lapsi tai nuori joutuu viettämään suurimman osan arjestaan koulukiusattuna tai ryhmän ulkopuolelle jätettynä.

Nykyvanhemmat ovat hyvin eriarvoisessa asemassa sosiaalisten tukiverkostojensa suhteen. Vanhempien yhteydenotoissa kuuluvat yksinäisyys ja tuen puute arjessa. Yksinäisyyttä koetaan ydinperheinäkin. Erityisesti ujojen ja sosiaalisissa tilanteissa varovaisesti toimivien lasten pärjäämisestä ovat vanhemmat huolissaan, eikä tukea tunnu löytyvän riittävästi.

Tärkeää on lasten, nuorten ja vanhempien verkostojen vahvistaminen. Monesti yksilön vastuuta korostetaan ja rakenteelliset syyt jäävät taustalle. Esimerkiksi huonosti voivan nuoren pahoinvoinnin syyt etsitään edelleen helposti perheestä tai hänen yksilöllisistä ominaisuuksista, eikä esimerkiksi koulu yhteisön toiminnasta tai kaverittomuudesta. Toisaalta vanhempia arvioidaan yksilöllisten kasvatustilanteiden pohjalta, eikä sen perusteella, ovatko he vailta tukiverkostoja tai onko koettu kuorma luonteeltaan taloudellista.

4

Eriarvoisuuteen liittyy monia myyttejä. Murramme nyt neljä niistä.

myyttiä eriarvoisuudesta

1. On lottovoitto syntyä Suomeen.

Periaatteessa näin. Vertailevat tutkimukset ovat toistuvasti osoittaneet, että Suomi on yksi Euroopan oikeudenmukaisimmista maista, mitä tulee muun muassa tuloköyhyyteen, koulutukseen ja sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen.

Toisaalta suomalaiset eivät enää koe olevansa samassa veneessä, neljä viidestä pitää eriarvoistumista uhkana suomalaiselle yhteiskunnalle. Mitä eriarvoisemmaksi ihmiset yhteiskuntansa kokevat, sitä enemmän sillä on hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia. Myös yksinäisyys on eräs tärkeimmistä hyvinvointia ja terveyttä alentavista tekijöistä. Tasa-arvoisissa yhteiskunnissa ihmiset voivat paremmin.

2. On ihmisestä itsestä kiinni, miten elämässä pärjää.

Jokainen meistä saattaa sairastua, joutua työttömäksi tai vammautua onnettomuudessa. Silloin tasa-arvoinen pääsy sote-palveluihin olisi kullannarvoista: nykyisin työterveydenhuollosta nauttivat ovat paremmissa asemassa. Yhteiskunnan

palvelujen lisäksi hädässä korostuu tuki, jota saa läheisiltä. SOSTEn barometrin mukaan ne, jotka kokevat läheiset suhteensa huonoksi tai melko huonoksi, kokevat itsensä useammin yksinäisemmäksi, masentuneemmaksi, köyhemmäksi ja syrjitymmäksi kuin ne, jotka kuvaavat suhteitaan hyväksi tai melko hyväksi. On selvää, että jälkimmäiset selviävät kohdalleen sattuneesta vastoinkäymisestä paremmin kuin toiset.

3. Turhaa pidettiin melua siitä, kun kauppojen hyllyille tuli 5.5 % juomat entisten 4,7 % rinnalle

Kansanterveys on yksi tärkeimmistä tekijöistä, joilla rakennetaan menestyvää yhteiskuntaa. Siksi eduskunnan päätös sallia entistä vahvemmat juomat kaappoihin, oli ajattelematonta. Tutkimukset nimittäin osoittavat, että saatavuus ja hinta vaikuttavat suoraan alkoholihaittoihin. Osa kansasta menestyy ja voi hyvin, toiset taistelevat syrjäytymisen ja kasautuvan huonosuaisuuden kanssa. Tämä päätös syvensi kansalaisten välistä kiihtymistä entisestään.

4. Suomessa julkinen valta kantaa liikaa vastuuta ongelmien hoidossa: omaisten ja läheisten rooli on vähäinen.

Pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon on kuulunut keskeisesti ajatus laajasta julkisesta vastuusta ja universaalista sosiaaliturvasta, joista huolehditaan tulonsiirtojen ja julkisesti rahoitettujen palvelujen avulla. Tämän on joskus pelätty siirtävän vastuuta hoidosta ja hoivasta liikaa pois omaisilta, läheisiltä ja kansalaisilta itseltään.

Myös omaisten ja läheisten rooli on ollut täällä kuitenkin perinteisesti vahva ja täydentänyt julkisia palveluja. Moni tukee ongelmista kärsiviä läheisiään arjessa esimerkiksi saattamalla tätä palveluihin ja vaatimalla hoitoa ja kuntoutusta. Moni auttajista on aktivoitunut myös poliittisesti ja vaatinut oikeuksia läheiselleen ja tämän kanssa samassa asemassa oleville.

Lisäksi kansalaisjärjestöillä on ollut koko hyvinvointivaltion ajan merkittävä rooli täydentävinä palvelujen tuottajina ja edunvalvojina. Myös omaisten rooli järjestötyössä on ollut merkittävä. ■

Tukea tarvitseva **EI SAA EKSYÄ** sote-viidakkoon

Ketkä hyötyvät sosiaali- ja terveyspalveluihin kaavailusta laajasta valinnanvapaudesta? Entä onko joillain vaara pudota pois palvelujen piiristä?

Mari Vehmanen Kuvat Laura Vesa

Tutkijatohtori Liina-Kaisa Tynkkynen Tampereen yliopistosta on seurannut tarkasti sote-uudistuksen etenemistä

ja kommentoinut julkisuudessa sen eri vaiheita. Tutkimustyössään hän on keskittynyt tarkastelemaan muun muassa terveydenhuollon integraatiota ja valinnanvapautta.

Tampereen kaupungin sosiaalipalvelupäällikkö **Maritta Närhi** on osallistunut tiiviisti sote-uudistuksen valmistelutyöhön Pirkanmaalla. Hän kuuluu muun muassa päihde- ja mielenterveyspalveluiden järjestämistä maakunnassa pohtivaan työryhmään.

Kutsuimme heidät yhteisen pöydän ääreen keskustelemaan sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksen herättämistä ajatuksista.

Vaikuttaako sote-uudistus enemmän uhalta vai mahdollisuudelta kansalaisten yhdenvertaisuuden näkökulmasta?

Liina-Kaisa Tynkkynen (LT):

Uudistuksessa on monia myönteisiä elementtejä. Niistä ehkä tärkein on palveluiden järjestämisvastuun siirtyminen kunnilta isommille tahoille. Hyvin toteutettuna sote-uudistus voi siis täyttää osan tavoitteistaan.

Silti itse näen tällä hetkellä hallituksen suunnitelmassa enemmän riskejä ja avoimia kysymyksiä kuin mahdollisuuksia. Palvelurakenne uhkaa muodostua kansalaisten

silmissä yhä monimutkaisemmaksi, vaikka alkujaan sote-uudistuksen piti vähentää byrokratiaa ja monilla eri luukuilla pyörimistä. Voi vain kysyä, kuinka käy kaikkein heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten, kun he tulevaisuudessa yrittävät sukkuloida valinnanvapausviidakossa.

Maritta Närhi (MN): Jaan täsmälleen saman huolen. Nähdäkseni vaarana on, että ihmiset joutuvat valikoimaan sote-palveluitaan ilman riittävästi tukea ja ohjausta. Miten vaikkapa maahanmuuttajat tai ikääntyneet kykenevät asioimaan digitalisaatioon nojaavassa

Hyvin toteutettuna sote-uudistus voi täyttää osan tavoitteistaan.

Liina-Kaisa Tynkkynen (vas.) ja Maritta Närhi ovat huolissaan siitä, miten esimerkiksi maahanmuuttajat ja ikääntyneet selviävät digitalisaatioon nojaavasta sote-maailmasta.

sote-maailmassa? Heitä ei saa missään nimessä unohtaa. Tämä tarkoittaa, että palveluohjauksen tarve kasvaa räjähdysmäisesti.

Uhkia kansalaisten yhdenvertaisuudelle aiheutuu myös siitä, että tulevaisuudessa maakunnan rajallista kakkua ovat samalla viivalla jakamassa hyvin erilaiset palvelut ja niiden käyttäjät.

Keistä on vaarassa tulla sote-uudistuksen suurimpia väliinputoajia?

LT: Tällä hetkellä heikoimmalle näyttävät valitettavasti jäävän ne ihmiset, joiden puolesta kukaan ei pidä isoa ääntä: vaikkapa päihdeongelmaiset henkilöt ja mielenterveyskuntoutujat.

Ylipäänsä koko sote-uudistus perustuu ihmiskuvaan, jonka mukaan jokainen meistä on valta-

van kiinnostunut palveluistaan ja kyvykäs vertailemaan ja kilpailuttamaan niitä. Eräessä hallituksen esittelymateriaalissa myönteisenä esimerkkinä käytettiin aivovammapotilasta, joka saa tulevaisuudessa palvelusetelin ansiosta valita mieleisensä useista eri puhe- ja fysioterapeuteista. Taustalla on aika erikoinen käsitys vakavasti sairastuneen ihmisen toimintakyvystä ja tarpeista.

MN: Tutkitusti jonot ja sijainti tosiaan ovat ne kaksi keskeistä seikkaa, joiden perusteella sosiaali- ja terveyspalveluita arvotetaan – eikä vaikkapa yksittäisen palveluntarjoajan persoona.

Sote-valmistelussa esillä ovat ne palvelut, jotka koskevat käytännössä kaikkia suomalaisia. Keskustelu tuntuu jumittuneen lähinnä sen ympärille, kuinka nopeasti kukin

meistä pääsee yleislääkärin vastaanotolle. Vaikka asia on tärkeä, se on silti häviävän pieni yksityiskohta sote-palveluiden valtavassa kokonaisuudessa.

Sen sijaan kukaan ei tunnu kantavan kaiken uudistamisen keskellä huolta esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalveluita tarvitsevista. Samaan aikaan hallitus kiristää muilla päätöksillään köyhien lapsiperheiden ja työttömien asemaa. Työttömyys, vähävaraisuus, päihteet ja mielenterveysongelmat muodostavat monessa perheessä itseään ruokkivan kierteen, joka vaarantaa myös lasten hyvinvoinnin. Tälle ryhmälle en ole nähnyt sote-suunnitelmien sisältävän oikeastaan mitään toimenpiteitä. ▶

– Näen järjestöt yhtenä tärkeänä toimijana sote-kentässä, sanoo Tampereen kaupungin sosiaalipalvelupäällikkö Maritta Närhi.

Jo nyt iso osa lääkäreistä toimii molemmilla sektoreilla.

► Entä ketkä hyötyvät sote-uudistuksesta?

LT: Valinnanvara luultavasti lisääntyy vaikkapa vastikään eläkkeelle jääneillä henkilöillä, jotka eivät enää kuulu työterveyshuollon piiriin. Lisäksi osa lapsiperheistä saattaa pystyä hyödyntämään entistä enemmän yksityisiä terveyspalveluita.

Moni tulee myös pettymään. Valinnanvapaus ei suinkaan tarkoita, että jokainen on oikeutettu

saamaan mitä tahansa toivomiaan palveluita yksityissektorilta.

MN: Tähän mennessä toteutetut valinnanvapauskokeilut ovat osoittaneet, että sote-keskusta vaihtavat ahkerimmin ne ihmiset, jotka eivät juuri käytä julkisen terveydenhuollon palveluita. Heidän joukossaan lienee uudistukseen tyytyväisiä.

Karkaavatko osaavat ammattilaiset yksityispuolelle?

MN: En usko niin käyvän. Mutta on ihan relevantti kysymys, siirtyykö perusterveydenhuolto vähitellen kokonaan yksityissektorille muiden palveluiden jäädessä maakunnille.

LT: Uskon ammattilaisten jatkosakin arvostavan mahdollisuutta kehittää osaamistaan ja tehdä esimerkiksi tutkimusta. Nämä toteutuvat paremmin julkisella puolella. Jo nyt iso osa lääkäreistä toimii molemmilla sektoreilla.

Millainen on järjestöjen rooli sote-Suomessa?

LT: Järjestöt muistetaan yleensä mainita vähän kuin sivulauseessa, kun luetellaan tulevaisuuden sote-palveluntuottajia. Monilla järjestöillä on kuitenkin pitkä kokemus palveluidensa yhtiöittämisestä ja tuotteistamisesta.

Järjestöjen kannattaisi hyödyntää entistä enemmän profiiliaan luotettavina ja puolueettomina osaajina. Moni arvostaa palveluntuottajassa nimenomaan näitä ominaisuuksia.

MN: Näen järjestöt yhtenä tärkeänä toimijana sote-kentässä. Hyvä palvelu ei ole kiinni organisaatiomuodosta. Vaikkapa vammaisen henkilön henkilökohtaisen budjetoinnin kokonaisuuteen järjestöjen tuottamat palvelut sopivat varmasti erinomaisesti. ■

Pelkästään
vanhoilla
keinoilla
emme pääse
eteenpäin.

Hyvinvointivaltion murros

Muuttuvatko hyvinvointimme haasteet jatkuvasti entistä monimutkaisemmiksi? Vai olemme vain heikompia tekemään viisaita, koko väestön hyvinvoinnin huomioivia yhteiskuntapoliittisia päätöksiä?

Päihde- ja riippuvuusongelmien lähteet ovat yhä moninaisempia, samoin ihmisten elämäntilanteet. Vaikuttaa siltä, että vahvan yhteiskuntapoliittisen sääntelyn taakse on entistä vaikeampi muodostaa riittävää poliittista tahtotilaa.

Käytössä olevat ratkaisut hajautuvat laajaksi joukoksi pienempiä interventioita, joiden vaikutuksia on vaikea kokonaisvaltaisesti kohdentaa.

Olisi helppo syyttää tilanteesta lyhytnäköisiä poliitikkoja ja osaamattomia virkamiehiä näiden kyvyttömyydestä rakentaa kokonaisvaltaisia ja määrätietoisia ratkaisuja. Kyse on paljon laajemmasta yhteiskunnallisesta murroksesta. Olemme

kulkeneet loppuun teollisten kansallismurrosten aikakauden. Tapamme etsiä ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin nojaa kuitenkin pitkälti tuon ajan instituutioihin ja tapaan hallita muutosta. Ympäriällä maailma ja ihmisten arkea raa'ittavat sosiaaliset ja aineelliset olot ovat jo muuttuneet toisenlaisiksi. Digitaalinen kommunikaatio, globaali kulttuuri, avoin talous ja kaikkialle levittäytyvä kulutusyhteiskunta ovat näitä arkemme ympäristöjä määrittäviä tuttuja ilmiöitä.

Monella tapaa olemme vastaavassa tilanteessa kuin teollisen yhteiskunnan syntyessä 1800-luvulla. Silloinkin nopea teknologinen kehitys mursi ihmisten entiset elämänpiirit ja sai aikaan laajan joukon yhteiskunnallisia ongelmia tehtaiden vaarallisista työoloista lapsityövoiman käyttöön, nopeasti kasvavien kaupunkien terveys- ja saasteongelmiin ja teknologisen murroksen aiheuttamaan perinteisten käsityöammattien katoamiseen (unohtamatta myös kukaan brittiläisten

teollisuuskaupunkien ginin kulutuksen nopeaa kasvua). Meni vuosikymmeniä ennen kuin näihin ongelmiin löydettiin riittävän laaja-alaiset ratkaisut. Sosiaaliturva, oppivelvollisuus, sosiaalinen asuntotuotanto, kaupunkisuunnittelu ja päihdepolitiikka ovat kaikki syntyneet reaktiona teollisen ajan murrokseen. Kukin niistä sai alkunsa paikallisena kokeiluna tai yhteiskunnallisena liikkeenä mutta kasvoivat vähitellen koko yhteiskunnan kattaviksi instituutioiksi.

Olemme nyt samassa tilanteessa. Emme osaa kuvitella uusia ratkaisuja, koska uusi aikakausi on meille vielä vieras. Ihmisten elinpiirit ja sosiaalisuuden muodot ovat muuttoksessa. Uusien yhteiskunnallisten ilmiöiden syy-seuraussuhteet ovat vielä epäselviä. Käsillä olisi monia uusia välineitä ongelmien ratkaisuun, kuten vaikkapa ihmisten terveyskäyttämiseen liittyvä massadata, pelillistäminen tai monet uudet vertaistuen muodot. Emme kuitenkaan osaa välttämättä hyödyntää niitä vielä tehokkaasti.

Vähitellen niistä syntyy uusia sosiaalisia innovaatioita, jotka jalostuvat edelleen seuraavan aikakauden tehokkaiksi, ongelmia koko yhteiskunnan tasolla ratkoviksi instituutioiksi.

Onko meidän siis vain odotettava, että aika ja ratkaisut kypsyvät ja purtava samalla hammasta aikamme ongelmien kärjistyessä? Ei. Murrosta seuraavaan aikaan voidaan kiihdyttää. Se edellyttää, että uskallamme puhua murroksesta ja ehkä myöntää, että pelkästään vanhoilla keinoilla emme pääse riittävän pitkälle. Siksi on jatkuvasti kokeiltava uusia ratkaisuja ja etsittävä tapoja skaalata niitä. Silti on uskaltauduttava esittämään myös rohkeita, jopa epärealistisia visioita toivottavasta tulevaisuudesta ja annettava niiden ohjata kokeiluja läpi murroksen.

Aleksi Neuvonen

Demos Helsinki

Tulevaisuuden tutkija

PÄIHDE- NEUVONTA

Soita maksuttomaan numeroon

0800 900 45

ja kysy neuvoa päihdetyön
ammattilaisilta!

24/7

Päihdeneuvontapalvelu auttaa, jos sinua huolestuttaa oma, läheisen, työtoverin tai asiakkaan päihteiden käyttö.

Ammattilaiset vastaavat vuoden jokaisena päivänä, ympäri vuorokauden.

PALVELU ON ANONYYMIA JA LUOTTAMUKSELLISTA

 EHYT